

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Slezská identita z pohledu mezigeneračního srovnání –
Případová studie Opavska**

Lenka Klečková

© 2015 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lenka Klečková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Slezská identita z pohledu mezigeneračního srovnání – Případová studie Opavska

Název anglicky

The Silesian identity from the perspective of intergenerational comparison – The case study of the Opava region

Cíle práce

Bakalářská práce se v obecné rovině soustředí na fenomén lokálních identit. Tato problematika je sledována na příkladu slezanství z mezigenerační perspektivy. Cílem práce je zjistit, jaké atributy formovaly a formují slezskou identitu a zda dochází k mezigenerační transmisi této lokální identity.

Metodika

Pro dosažení stanoveného cíle bude využito kvalitativního výzkumu prostřednictvím narativních a polostrukturovaných rozhovorů se zástupci tří generací Slezanů, dále bude využito odborné literatury a dalších relevantních informačních zdrojů. Regionálně bude výzkum zasazen do opavského regionu.

Doporučený rozsah práce

40-50 stran

Klíčová slova

Identita, slezanství, generace, regionalismus, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

GAWRECKI, Dan, a kol. Dějiny Českého Slezska 1740-2000 I,II.díl. 1. vydání. Opava, 2003. 363 s. ISBN 80-7248-226-2

HOLÝ, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ: Národní identita a postkomunistická transformace společnosti. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 233 s. ISBN 978-807419-018-6

HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš (eds.) Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR ve spolupráci s ERMAT, s. r. o., 2007. 171 s. ISBN 978-80-7330-109-5

MARADA, Radim. Paměť, trauma, generace. Sociální Studia, č. 1-2. 2007. ISBN 1214-813X

NOSÁL, Igor; SZÁLO, Csaba. Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné střední Evropě. 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2004. 235 s. ISBN 80-210-3306-1

Předběžný termín obhajoby

2015/16 ZS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 29. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 29. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 11. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Slezská identita z pohledu mezigeneračního srovnání – Případová studie Opavska“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce paní PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za námět na téma bakalářské práce, cenné rady a připomínky a především za vstřícný přístup a trpělivost. Poděkování také patří všem informátorům, kteří se mnou ochotně sdíleli své životní osudy a osobní postoje, tato bakalářská práce by bez jejich přispění nemohla vzniknout.

Slezská identita z pohledu mezigeneračního srovnání – Případová studie Opavska

The Silesian identity from the perspective of intergenerational comparison – The case study of the Opava region

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se věnuje konstrukci slezské identity na území opavského regionu. Problematika je zkoumána z úhlu pohledu zástupců tří generací Slezanů. Předmětem zájmu jsou především atributy lokální identity, kterými byla a je tato kolektivní identita formována. Dále se práce zabývá otázkou, zda dochází k mezigenerační transmissi této identity a jejích prvků. K získání stěžejních informací bylo použito odborné literatury a dalších relevantních informačních zdrojů, hlavně však kvalitativního výzkumu ve formě narativních a polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli Opavska, jejichž zpracování tvoří klíčový obsah praktické části této práce, která tak dokládá percepci slezské identity v současné době na Opavsku.

Summary

The submitted bachelor thesis is dedicated to the construction of Silesian identity at the area of the Opava region. The topic is examined from the point of view of representatives of three generations of Silesians. The objects of interest are primarily the attributes of local identity by which is the collective identity formed. The thesis is further asking the question, whether there is an intergenerational transmission of this identity and its attributes. Professional literature and other relevant information sources were used for acquiring the key informations, however mainly the qualitative research in the form of narrative and semistructured interviews with residents of the Opava region was applied. Processing of those forms the crucial contents of the practical part of this thesis, which is in this way demonstrating the current perception of Silesian identity in the Opava region.

Klíčová slova: identita, slezanství, generace, regionalismus, kvalitativní výzkum

Keywords: identity, Silesianity, generation, regionalism, quality research

OBSAH

1.	ÚVOD	8
2.	CÍL PRÁCE A METODIKA	9
3.	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
3.1.	Identita.....	11
3.1.1.	Formulace termínu identita	11
3.1.2.	Konstrukce identity	12
3.1.3.	Kolektivní identita.....	15
3.1.4.	Regionalismus a regionální identita.....	17
3.2.	Atributy identity	20
3.2.1.	Kolektivní paměť	20
3.2.2.	Tradice a kulturní prvky.....	23
3.2.3.	Jazyk	24
3.3.	Generace	26
3.3.1.	Vymezení pojmu generace.....	26
3.3.2.	Sociologický koncept generace.....	27
4.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	30
4.1.	Vymezení zájmového území - Opavsko	30
4.2.	Průběh terénního výzkumu a charakteristika zkoumané skupiny obyvatelstva.....	32
4.3.	Analýza percepce slezské identity z pohledu obyvatel Opavska.....	35
4.3.1.	„Slezanství“ z pohledu generace ovlivněné II. světovou válkou	35
4.3.2.	Slezská identita očima střední generace.....	42
4.3.3.	Percepce „slezanství“ nejmladší generací	46
5.	VYHODNOCENÍ	51
6.	ZÁVĚR	54
7.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	55
7.1.	Literární zdroje	55
7.2.	Elektronické zdroje.....	58
8.	PŘÍLOHY	59
8.1.	Transkripce rozhovoru s představitelem nejstarší generace	59

1. ÚVOD

Dnešní uspěchaná doba, ve které se pomalu ale jistě stírají rozdíly, nutí k zamyšlení. Jsou-li brány v úvahu globalizační trendy, které nelze v posledních letech popírat, nabízí se otázka, zda má vůbec v našem životě kulturní diverzita místo. Jen na příkladu České republiky je zřejmé, jak rozmanité oblasti mohou státní jednotky pojímat. Historická území Čech, Moravy a Slezska dohromady formují národní identitu zde žijících obyvatel. Důležitý je fakt, že se každá z těchto částí vyznačuje identitou vlastní. Pro lokální identity je velmi těžké obstát v konkurenci identit silnějších. I přesto se v rámci tak malého státu, jakým je Česká republika, i nadále vymezují Češi, Moravané a Slezané.

Má tedy smysl zabývat se otázkou slezské identity? Má udržování slezské kultury nějakou budoucnost? Stejně otázky si položil i Vlastimil Kočvara, předseda Matice slezské, instituce, která pečuje o rozvoj historických, kulturních a uměleckých tradic Slezska. Na slezskou tradici nahlíží z historického úhlu pohledu. O vymezeném území pak tvrdí, že *„jazyky zde byly přinejmenším tři a jejich vzájemné proporce se v různých časech měnily, centrální moc zde působila pouze zvenku a její vliv na vnitřní události v zemi závisel na momentální síle vedlejších sousedů – českého, pruského a polského království, případně jejich následníků. Pokud vznikaly nějaké tradice, odcházely se změnami obyvatel vyvolanými různými historickými událostmi, zejména válkami. Co však zůstalo, je území. Každá generace se něčím na její kultivaci podílela, a když přece jen musela nebo chtěla zemi opustit, její vložený podíl zůstal a pokračovali v něm generace další. I když celkový výsledek byl několikrát vážně znehodnocen, poškozen, zanedbán, přesto území zde zůstalo spolu s částí do něj vložených hodnot. A na nich je možno stavět dál. Slezská otázka proto spočívá v tom, že je tu historická země nebo její část, která v každém případě nese stopy předchozích generací a kterou je třeba dále udržovat, hledat v ní vlastní kořeny nebo je zde zapustit u těch, kteří přišli odjinud“* (Kočvara, 2015).

Předkládaná bakalářská práce se zabývá slezskou identitou z mezigeneračního úhlu pohledu. Tato práce je rozdělena do dvou stěžejních částí. Předně je vymezen cíl práce a metodika výzkumu, na kterém je tato práce postavena. Následuje teoretický úvod do zkoumané problematiky týkající se lokální identity a generace. Obsahem praktické části práce je analýza získaných informací z kvalitativního výzkumu, která je rozdělena do tří kapitol, jejíž počet odpovídá počtu generací zúčastněných ve výzkumu. Výsledky analytické části jsou pak shrnuty v závěrečné části této bakalářské práce.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Bakalářská práce se v obecné rovině zabývá fenoménem lokálních identit. Tato problematika je sledována na příkladu „slezanství“ z pohledu mezigeneračního srovnání. Hlavním cílem práce je zjistit, jaké atributy formovaly a doposud formují slezskou identitu napříč generacemi. Dále si autorka práce pokládá otázku, zda dochází k mezigenerační transmissi této specifické lokální identity.

Pro získání odpovědí na výzkumné otázky, a tedy k dosažení stanoveného cíle, je teoretická část bakalářské práce založena na studiu doporučených odborných informačních zdrojů spjatých se zkoumanou tematikou. I výzkumná část práce se v první části opírá o studium faktografických materiálů a dalších relevantních informačních zdrojů. Jádrem výzkumné části práce je však kvalitativní výzkum, pro který byla využita forma narativních a polostrukturovaných rozhovorů, a to se zástupci tří generací obyvatel Slezska. Celý výzkum byl geograficky usazen do opavského regionu.

Snahou bylo získat co největší objem informací pomocí narativního rozhovoru. Tento typ rozhovoru byl primárně zvolen k získání subjektivně zabarvených zkušeností a zážitků. Informátor je často sdělí tazateli ochotněji v případě, kdy není pod tlakem a může volně mluvit o tématu výzkumu, se kterým ho tazatel seznámí. Výzkumné téma se musí týkat části nebo celku informátorovy biografie. V ojedinělých případech, kdy se informátoři dostali „do úzkých“ (nejčastěji šlo o příslušníky nejmladší generace), přišel na řadu předem připravený okruh otázek, rozhovor se tedy posunul do polostrukturované roviny. Pořadí a formu otázek autorka práce upravovala podle získaných odpovědí tak, aby se rozhovor ubíral potřebným směrem. Vždy se jednalo o otevřenou otázku, jakýsi odrazový můstek pro informátora. Zájem byl soustředěn na informátorův vztah ke Slezsku, Opavsku a Opavě, o jeho vznik a transformaci během života. Dále bylo snahou zjistit, co si dotazovaní z Opavska pod slezskou identitou představují, kdy a jestli je v životě důležitá sounáležitost. Pozornost byla soustředěna také na to, čím se odlišují Slezané od Moravanů, či Čechů. Otázky se také věnovaly atributům dané identity, jako jsou lokální tradice, zvyky, jazyk, náboženství, historie apod. Dále se výzkum zaměřoval na to, jak je slezská identita pojímána příslušníci dalších generací, a zda a jak dochází k její transmissi.

Díky osobnímu přístupu k informátorům byly v následné analýze zpracovávány informace silně subjektivní, hlubokomyslné, emotivní a především jedinečné. V rámci výzkumu bylo osloveno celkem třicet informátorů, jejichž život je spjat se Slezskem,

konkrétně regionem Opavsko. Informátoři jsou příslušníci tří různých generací, každá skupina čítá spravedlivě deset členů. Bohužel se však autorce práce nepodařilo zajistit genderovou vyváženost mezi informátory. Informátoři byli rozděleni do jednotlivých generací následovně:

1. tzv. válečná generace, tedy nejstarší – lidé narozeni v rozmezí let 1928 a 1946
2. střední generace – informátoři narozeni mezi lety 1975 až 1954
3. nejmladší generace – její příslušníci jsou narozeni v letech 1982 až 1990

Záznamy a transkripce rozhovorů jsou uloženy v archivu autorky. Ukázka transkripce rozhovoru je součástí přílohy této práce. Seznam informátorů, kteří se výzkumu účastnili anonymně, aby nedocházelo k porušení etiky výzkumu¹ a v neposlední řadě také k porušení zákona o osobních údajích², tvoří úvod praktické části práce. Jména informátorů v něm byla nahrazena pseudonymy. Klíč k rozluštění pseudonymů je stejně jako záznamy rozhovorů v archivu autorky. V analytické části práce jsou uvedeny jen části rozhovorů, které souvisí se zkoumanou problematikou. Blíže ke zkoumanému regionu a skupině informátorů v praktické části této bakalářské práce.

¹ Podle etického kodexu a etických směrnic České asociace pro sociální antropologii byly zkoumané osoby anonymizovány, aby nedošlo k poškození jejich dobrého jména nebo k jejich postihům. Oba zmíněné dokumenty jsou k dispozici na webových stránkách České asociace pro sociální antropologii.

² Zákon č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů a jeho novela 439/2004 Sb.

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1. Identita

3.1.1. Formulace termínu identita

S pojmem identita se v humanitních vědách setkáváme hned v několika oborech. Z různých úhlů pohledu na ni mezi jinými nahlíží například antropologie, sociologie, psychologie. K pochopení tohoto pojmu nám poslouží definice. Psychologický slovník popisuje identitu jako „*soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině.*“ Jinými slovy, identita v tomto případě charakterizuje osobnostní profil jedince a nezabývá se nijak podrobně jeho vztahem k dané skupině (Hartl, 1993, str. 75).

Obširněji se termínu identita věnuje slovník sociologický. První výklad je zaměřen na vnímání jedincovy vlastní totožnosti, které je založeno na prožívání komunity, jejíž je jedinec členem. Jde o to, jaký jedinec ve skutečnosti je, a čím se pak liší od ostatních. Neopomeňme ale ani hodnoty, kterým jedinec věří, ty jsou totiž také součástí identity z tohoto úhlu pohledu. Další výklad pojmu je založený na sociální interakci. Člověk má ve svém životě několik rolí, respektive identit, se kterými se během života musí sžít. Jejich počet se odvíjí od faktu, kolika skupinami je jedinec ovlivněn a na jejichž mínění mu záleží. Důležité je tedy, kdo jsem nebo budu vůči druhým. A konečně se dostáváme k třetímu vyložení termínu. Podle slovníku platí, že je identita „*prožívání příslušnosti k větším nebo menším společenským celkům.*“ Dále pak zmiňuje aspekty, které tuto příslušnost ovlivňují, a dělí je na dané (jako například pohlaví, věk barva kůže) a získané (příkladem je náboženství, partner, kariéra). Získané složky identity si jedinec může volit. To, k jaké skupině jednotlivec patří a co to pro něj znamená je úhel pohledu, který je pro bakalářskou práci zásadním (Jandourek, 2001, str. 104).

Pro úplnost zbývá pohled do antropologického slovníku. Ten se pojmu věnuje podobně jako předchozí slovník v několika rovinách. V první řadě jde o jednu ze základních kategorií myšlení. Pro nás zajímavější je ale fakt, že je to „*podstata lidského subjektu, formovaná mnoha faktory: biologií, sexualitou, genderem, věkem, generační příslušností, rasou, kulturou, sociálně-ekonomickými a politickými vlivy apod.*“ (Malina, Sokolová, 2009). Jedná se o strukturalizovanou definici, ve které je identita chápána jako produkt sociálních struktur, které existují nezávisle na jedinci. Tento výklad přikládá subjektu pasivní roli. Jiným příkladem je pak definice hermeneutická, ve které je naopak

člověk aktivním subjektem, tzn. že „si jedinec vytváří identitu aktivně na základě dostupného materiálu“ (Malina, Sokolová, 2009). Identita je tedy v tomto smyslu chápána jako mnohorozměrná a nestabilní, také jako proces sebeuvědomění. Poslední, pro práci směrodatné, je zformulování identity jako skupiny jasně daných rysů jedince nebo skupiny, které jsou však podmíněny sociálními charakteristikami. Jinými slovy, jedinec nebo skupina si uvědomují svou specifičnost a vymezují se tak oproti ostatním (Malina, Sokolová, 2009).

3.1.2. Konstrukce identity

Pro účel této práce je východiskem sociologické pojetí identity. Sociolog Csaba Szaló (2004) se pozastavuje nad tím, že je třeba rozlišovat mezi pojmem a slovem identita. Nutné je podle něj zabývat se způsobem, jak je identita koncipovaná, nikoliv ji automaticky nahrazovat slovy jako členství nebo jáství. Samotná konceptualizace identity je založena na výkladu slova identita v sociologickém kontextu. *„Myslet za pomoci konceptu identity znamená vztahovat jej k jiným konceptům. Proto sociologické pojmání identity s sebou přináší interpretaci identity v jejích dynamických strukturálních vztazích, jejích podobnostech a rozdílech oproti jiným sociologickým pojmům“* (Nosál, Szaló, 2004, str. 15). Porovnávat ji tak můžeme například s již zmíněným členstvím, jástvím, nebo dále třeba jinakostí a stereotypem. Spojuje je tzv. rodinná podobnost, jednou z nich je atribut, ten ukazuje na podobnosti i odlišnosti. V procesu formování identity si tedy člověk uvědomuje, co je, a zároveň i to, co není. Jedná se o vztah jedince k sobě samému a o jeho vztah vůči ostatním, oba jsou do jisté míry relativní. Identita tedy v žádném případě neexistuje sama o sobě, je produktem společnosti. Označujeme jí jako společenský konstrukt. Důležité je v tomto případě vědění a jednání. Nahlíženo je na ni z pohledu konstruktivistického: *„Naše pozice v tomto pohledu je konstruktivistická, a proto nepovažujeme identitu za inherentní vlastnost osob, ale za typifikační schéma utvářené jazykem a vědění“* (Nosál, Szaló, 2004, str. 15).

Vytváření identity je samozřejmě ovlivněno věkem jedince. Během života nedochází k ukončení tohoto procesu, protože na člověka působí mnoho podnětů z různých stran. *„Pojetí našeho vlastního „Já“ tak neustále osciluje mezi identitou, které jsme nabyli v průběhu socializace a akulturace, a mezi identitou, které bychom rádi dosáhli nebo se tak navenek aspoň prezentovali.“* Díky uvědomění si sebe samotného pak člověk uvnitř

společnosti získá jakousi stabilní pozici. Ta mu pomáhá vytvořit si o sobě pozitivní obraz, podobně to funguje i ve vztahu k druhým. Jedinec pak inklinuje k vymezování se oproti ostatním. Často dochází k určitému nadřazování, favorizování jsou ti, kteří patří do vlastní skupiny, diskriminovaní pak ti cizí. Tímto způsobem se vytváří dva póly, které se od sebe liší. Hranice je mezi nimi obvykle prostupná, pokud se ale nejedná o nepřekonatelnou překážku. Lidé tak díky dvěma různým pohledům čerpají například inspiraci, neboť *„identita jedince se neustále konstruuje v průběhu celého jeho života, protože jednak on sám přejímá od ostatních, jednak jiní přejímají od něj.“* Jednotlivé identity mohou být z logiky věci ovlivňovány v čase i prostoru (Košťálová, 2010, str. 23 - 24).

Identitu jako sociální konstrukt chápe i Jan Assman (2001), kultura a společnost jsou základní podmínky lidství. Identita je podle něj založena na vědomí, tzn. reflektivním uchopení nevědomého obrazu. Osobou je tedy každý z nás jen do té míry, v níž sám sebe jako osobu zná. Identitu „já“ dělí na dvě složky, a to individuální a osobní. Jako individuální je označen obraz, vybudovaný a udržovaný ve vědomí jedince, ve kterém jsou zaznamenány rysy, které pak jedince odlišují od všech ostatních. Zásadní je pro jedince vědomí svébytnosti, určité nezaměnitelnosti a nenahraditelnosti. Každý člověk je tedy naprosto specifický a nepostradatelný. To vše se odvíjí v závislosti na prožívání těla. Odprostit se individuální identita nemůže od bytí tělo, protože je úzce spjatá s daty narození a úmrtí, se základními potřebami a tělesnou existencí obecně. Oproti tomu stojí osobní identita, která se podle Assmana (2001) pojí ke společenskému uznání a zodpovědnosti. Jde tedy o *„souhrn všech rolí, vlastností a kompetencí, které jedinci náležejí skrze začlenění do specifických konstelací společenské kultury.“* Oba výše zmíněné druhy identity vznikají reflexí, díky které se následně i rozvíjí. K uvědomění si sama sebe a k sebe-poznání je potřeba minimálně ještě další člověk nebo rovnou skupina. Mluvíme pak o procesu „vzájemného zrcadlení“, což může být chápáno jako proces vytvoření vlastní identity skrze identitu někoho jiného. Totiž zkušenost sebe sama je vždy zprostředkovaná (sami sebe můžeme sledovat pouze v zrcadle), jen zkušenost druhých je bezprostřední, proto je také v procesu formování identity žádoucí. Samotné zrcadlení má strukturu uvědomění a reflexivity, protože tím, že se setkám s druhými, mám prostor k poznání sebe samotného. Komunikace a interakce jsou podstatným vodítkem k tomu objevit svou vlastní identitu. *„Osobní identita je vědomí o sobě samém, jež je zároveň*

vědomím o ostatních: o nadějích, které s námi spojují, o zodpovědnosti a závazcích, které z toho vyplývají“ (Assman, 2001, str. 116 - 119).

Konstrukci identity se dále věnují Václav Houžvička a Lukáš Novotný (2007), pro které je podstatné vnímání významu pro různé věci, vlastnosti, situace, objekty a události. Podmínkou však je, že musí být spjaty s jedincem, jehož identitu tak vytvářejí. Zdrojem těchto významů je v první řadě kultura a společnost, i v tomto případě tedy můžeme hovořit o sociálním konstrukt³. Jde ale především o to, kdo je subjektem a objektem, proč, kde a jak, celý proces konstruování probíhá. Všechny významy jsou vysoce dynamické, v průběhu času se mění. Jaká identita nakonec vlastně bude, vychází ze života jedince, je ovlivněna jeho prožitky, pamětí, vědomostmi, místem života, ekonomickým zabezpečením, sociálním statutem, věkem, náboženským vyznáním a mnohým dalším. Samozřejmý je i vliv času a prostoru, ve kterém se jedinec pohybuje. Různé identity se liší dobou trvání, některé mohou trvat po dobu celého života subjektu, jiné se mohou časem měnit (Houžvička, Novotný, 2007, str. 50).

„Neexistuje žádná univerzální podstata identity, která má být objevena, nýbrž identity jsou soustavně produkovány jako formy vědění v rámci strukturálních podmínek dynamické nestability a přechodné stabilizace.“ V průběhu času se tedy identita „já“, jež může být označována také jako sebe-identita, mění. Přetváří se během života s nabytými zkušenostmi, konkrétně jde o přímé a nepřímé. Prvky sebe-identity, o kterých víme, jsou přímé. Ty, které jsme nikdy nezakusily, jsou nepřímé. Tento princip funguje i ve vztahu jedince s dalším člověkem. Identita tak vzniká v procesu socializace, sebe-identita pak výběrem jedinci těch nejbližších obecných identit. *„Mozaika sebe-identity je utvářena diskursivními praktikami, které individualizují obecné typy identity, jež jsou reflexivně aplikovány subjektem na sebe sama“* (Nosál, Szaló, 2004, str. 21).

³ Sociálním konstrukt se zabývají Berger a Luckmann (1999, str. 53) ve svém díle *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Tvrdí, že se osobnost utváří kulturními a sociálními procesy, že není předem daná, chápeme-li ji jako subjektivně i objektivně vnímanou identitu. Jednak má každý člověk svou přirozenost, významnější však je, že si člověk svou přirozenost buduje, a tak tedy vytváří sám sebe. Identita člověka se pak v tomto smyslu odráží od socio-kulturního prostředí, ve kterém člověk žije, bez tohoto kontextu se totiž nemůže jedinec vnímat samostatně.

3.1.3. Kolektivní identita

„*Nejsme lidmi, aniž bychom napřed nebyli Němci, Francouzi, křesťany nebo jakýmkoli jiným příslušníkem definovatelné skupiny*“, cituje Petra Košťálová (2012, str. 117) rakouského esejistu Jeana Améryho. Z tohoto citátu je patrné, že se od sebe-identity, která obsahuje individuální a osobní identitu, v této kapitole dostáváme k identitě kolektivní. „*Pod kolektivní identitou či identitou „my“ rozumíme obraz, který si o sobě vytváří určitá skupina a s níž se identifikují její příslušníci. Kolektivní identita je otázkou identifikace ze strany zúčastněných individuí.*“ Dále Jan Assman (2001, 117) tvrdí, že kolektivní identita neexistuje jen sama o sobě, velmi záleží, jak a jestli se k ní určití jedinci hlásí. Její postavení, tedy jestli je silná nebo slabá, závisí na tom, jak moc je zarytá ve vědomí členů, a jakým způsobem je schopná ovlivnit jejich jednání a také myšlenkové pochody. Budeme-li při vysvětlování kolektivní identity vycházet ze sociologické podstaty, můžeme takovou identitu označit jako sociální. Pro tu je základem příslušnost jedinců v určitých kolektivech. Jedincům je dobře známo, co to znamená být příslušníkem v daném kolektivu. Sociální identity jsou také sociálním konstruktem, protože nevznikají přirozeně, ale utvářejí se z již existujících kulturních kategorií. Každá kolektivní identita má vtěleno pro ni specifické kolektivní vědomí, proto je někdy možno tytéž identity označit jako kolektivně sdílené sociální identity (Nosál, Szaló, 2004, str. 16 - 17).

Na kolektivní identitu můžeme podle Assmana (2001, str. 118 - 123) nazírat jako na „*reflektovanou společenskou příslušnost.*“ Tato příslušnost je dobrovolná. Kultura a společnost totiž vytvářejí sebe-identitu, ale ta není nutně spjatá s vědomím „my“. Do tohoto bodu se může příslušnost dostat až uvědoměním. Pro kolektivní identitu je kromě společného vědění podstatná také společná paměť. Ta se utváří ve společném jazyce nebo používáním soustavy symbolů. Texty, tetování, jídlo, tance, kroje, obrazy, památníky, krajiny, to vše se může stát symbolem pospolitosti, který můžeme souhrnně označit jako „*kulturní útvar*“. Kolektivní identita bez takového kulturního útvaru nemůže existovat. Lidé si díky němu uvědomují svou jedinečnost, tento pocit pak buduje v kolektivu silný pocit sounáležitosti. Kolektivní identita se následně dokáže udržet až po několik generací. Díky jazyku vzniká kultura, jazyk musí být ale zakotven sociálně. Nelze si představit společnost bez jazyka. Na druhé straně je úplně stejná situace, kdy je vznik jazyka bez společnosti nesmyslný. „*Sociální identity typifikující osoby jako prvky kolektivit jsou symbolickými kulturními formami, které nemohou být ustanoveny bez jazyka. Bez*

označujících praktik jazyka by neexistovala žádná intersubjektivně sdílená pole vědění a praktik, tedy jinými slovy, nebyla by žádná kultura“ (Nosál, Szaló, 2004, str. 23).

Výše zmíněná soustava symbolů pak funguje jako určité pojítka mezi sebe-identitou a kolektivní identitou. Tyto dvě formy proti sobě nestojí v opozici: „1. „Já“ vyrůstá směrem zvenčí dovnitř. Buduje se v jednotlivci díky jeho účasti na interakčních a komunikačních vzorcích skupiny, ke které patří, a díky jeho podílu na sebeobrazu skupiny. Identita skupinového „my“ má tedy přednost před identitou jednotlivce „já“, jinými slovy – identita je společenský, resp. „sociogenní fenomén. 2. Kolektivní identita neboli identita „my“ se nevyskytuje mimo jednotlivce, kteří toto „my“ konstruují a jsou mu oporou. Jde o záležitost individuálního vědění a vědomí.“ První teze staví celek nad část, ta druhá má přesně opačný přístup, kdy staví část nad celek. Jedinec získává svou identitu až podle role, kterou zaujímá uvnitř celku. Ale celek by nemohl fungovat bez součinnosti všech svých částí. Markantní rozdíl mezi oběma identitami vidí Assman (2001, str. 115 - 116) ve způsobu jejich vypovězení. Zatímco kolektivní identitu vypovědět lze, vypovězení identity „já“ by mohlo mít až patologické následky.

Kolektivity jsou určeny hodnotami a pravidly, jedinci ulehčují proces socializace a formování vlastní identity. To v případě sociálních identit závisí na několika aspektech. Jedinci se učí rozpoznat, zda sami nebo s dalšími patří do nějaké kolektivity. Také musí vědět, co to vlastně znamená být jejím členem. Měli by si osvojit praktiky, které jsou pro kolektivitu významné, například se naučit jejich jazyk, přijít na chuť dané kuchyni, znát písně a umět tančit, nosit jejich šaty atp. Jedinci by měli být schopni zapadnout do běžného života kolektivu, přizpůsobit způsob řeči, či způsob chůze. Počítá se také se samozřejmostí, že se jedinec přizpůsobí tomu, co je pro danou identitu „normální“, „přirozené“ a „krásné“ (Nosál, Szaló, 2004, str. 26).

Kolektivní identita pomáhá jedinci s orientací ve společnosti, protože díky vymezení k určité sociální skupině poznává nejen ji samotnou, ale i způsob života ostatních, kteří nejsou členy stejné sociální skupiny, tedy nehlásí se ke stejné kolektivní identitě. Assman (2001, str. 135 - 138) tento opoziční přístup nazývá „kontra-identitou“. Ta se nevytváří na popud kulturního chaosu, důvodem jejího vzniku je nesouhlas s dominantní kulturou. Je zde zřejmé dělení na „my“ a „oni“, někdy může mít i pejorativní podstatu. Typickým příkladem kontra-identity je folklór, jde o lidové zvyky a tradice

menšiny. „*Identita nesmí zůstat záležitostí vnějších znaků, nýbrž musí vstoupit do vědomí a uvažování, stát se „věcí srdce“.*

3.1.4. Regionalismus a regionální identita

Během života se jedinec setkává hned s několika typy identity. Dochází k tomu díky tomu, že pojem identita nabývá vícero podob, které se dokážou překrývat a navíc doplňovat. Jedním z nejdůležitějších aspektů při její tvorbě je v každém případě aspekt prostorový, tedy geografický. Přirozenou součástí každého z nás je totiž vztah k místu (k regionu), kde trávíme svůj život, anebo alespoň významnou část života. Podmínkou k vytvoření regionální identity není tedy místo narození, ale v takovém případě je pak sounáležitost s regionem samozřejmě umocněna (Chromý, 2003, str. 167).

Pro další výklad termínu regionální identity je nutno osvětlit definici regionu, protože právě takto specifickou identitou se bakalářská práce zabývá. Region je jedinečná ohraničená územní jednotka, pro kterou jsou typické znaky jednotnosti a organizační princip, těmi se odlišuje od jiných územních jednotek. (Johnson, Ronald, John, 2000, str. 687) Jiný pohled na věc má Pavel Chromý (2009), který chápe region jako sociální konstrukt. Region tedy není objektivně určen a nezávisí na lidském myšlení, ale vystihuje způsob, jak společnost vytváří prostor a jaký mu ve výsledku dává smysl. (Heřmanová, Chromý, 2009, str. 26 - 27) Historický význam dává pojmu Anssi Paasi (2003), podle kterého je region „institucionalizovaným paktem“. Jedná se o dlouho trvající socioprostorový proces, ve kterém se utváří prostorová jednotka jako součást prostorové jednotky celé společnosti, a tím se stává identifikovatelnou napříč sociální společností včetně sociálního povědomí (Passi, 2003).

Vztah ke společně sdílenému území je možno považovat za projev regionální identity. V současné době se často v tomto významu hovoří o regionalismu. Ten je chápán pouze jako složka komplexnějších identit, například národní nebo evropské. Předpokladem je, že územní identity jsou staršího původu, protože vazba na určitá území vznikla dříve než vztah k národu. Národy, které postupně vznikaly na rozsáhlých územích říší, byly pro jedince velkým systémem pro smyslové uchopení. Lidé se tak logicky upínali k místům a lokalitám, které jim byly nejbližší a které taktéž dobře znali. S postupem času vznikal vztah mezi jedincem a státem, důsledkem byla jejich pozdější identifikace. Zároveň měli ale jedinci potřebu žít v intimním a jim známém prostředí, kde by budovali své domovy.

Ta byla uspokojena nejčastěji v oblasti, respektive regionu, kde se cítili být doma a dobře ho znali. Tento rozpor se v odborné terminologii popisuje jako dichotomie mezi formální a soukromou nebo velkou a malou vlastí, a je základem regionalismu a regionální identity (Siwek, Kaňok, 2000, str. 5).

Územní identita je obvykle spojována s místem, regionem nebo lokalitou, které spoluvytvářejí společnost i zkušenosti jedince v jeho každodenním životě. Pro regionální identitu je důležitým základem společná lokální či regionální historie. Nejdůležitějším a také nejčastějším faktorem, kterým je regionální identita mezi obyvateli určitého místa formována, je fakt, že jde o místo/území, jak bylo zmíněno výše, kde se narodili. Josef Vencálek (1998) tvrdí, že: *„lze regionální identitou rozumět onu nezaměnitelnost, jednotu a shodnost a především pak harmonii v chování souboru obyvatel daného území v konkrétním čase“* (Vencálek, 1998, str. 80).

Různé regionální identity se vyznačují určitým stupněm „rivality“, a to především z hlediska prostorového. Každá územní identita je spjata se specifickým regionem, který se, z logiky věci, nějakým způsobem vyvíjí a transformuje. Současným trendem je skutečnost, že se územní identity s nižšími řádovostními úrovněmi hierarchizovaného prostoru musí v rámci snahy zachovat si svou jedinečnost stavět jednotícím vlivům globalizovaného světa (Antonsich, 2009, str. 281 - 283). I přes tento poměrně nekompromisní tlak tvoří územní a hlavně regionální identita konstitutivní složku každého jedince v osobní rovině, a zároveň přispívá k rozvoji regionalismu a jeho inovaci, kdy se snaží o zachování místní jedinečnosti v kolektivní rovině (Heřmanová, Chromý, 2009, str. 111). Základem pro formování územní/regionální identity je podle Chromého (2003) *„určitý prostor se specifickými sociálními, ekonomickými či vývojovými podmínkami (specifickým historickým vývojem). Klíčovou roli při formování územní identity mohou hrát také přírodní podmínky a krajina, jako výsledek soužití člověka s přírodou.“* Vztah k místu a identita, která se k němu pojí tak mohou mít velký význam pro rozvoj daného území (Chromý, 2003, str. 167).

Jakým způsobem jsou využívána takováto místa, popisují Heřmanová a Chromý (2009) pomocí čtyř principů identity:

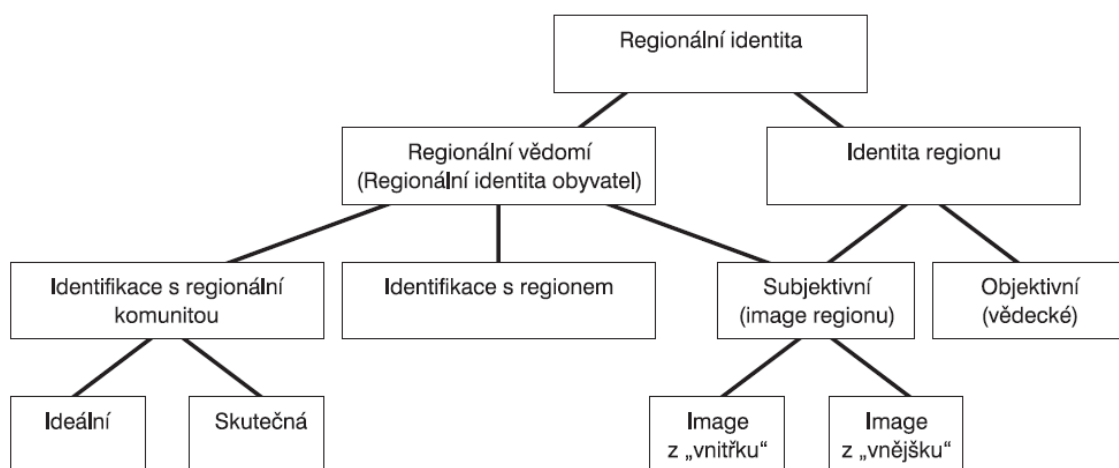
1. Princip odlišnosti nás samých od ostatních na základě místa, kde žijeme.
(problémem je v tomto případě vymezení hranic místa)

2. Vědomí kontinuity vlastního života, kdy žijeme dlouho na jednom místě nebo jsme se přestěhovali z podobného místa, také pomáhá k určení nás samých.
3. Princip „sebeúcty“, který v nás budí hrdost na místo, kde žijeme.
4. Princip „sebeúčinnosti“ nám říká, že pokud je místo kvalitní, může nám tímto způsobem usnadnit život (Heřmanová, Chromý, 2009).

Čtveřice těchto principů se týká identity individuální i kolektivní, ale také je možno ji uplatnit v případě identity regionu/image regionu. Za tímto termínem stojí geograf finské národnosti Paasi (2003), který se jím zabýval při zkoumání vzniku regionu. Tvrdí, že při svém vzniku získává region regionální identitu, ta však nemůže být omezena jen na regionální vědomí obyvatel, ale je důležité si uvědomit, že i sám region získává určitou identitu, a to identitu regionu (Paasi, 2003, str. 478). Je tedy zásadní odlišit tyto pojmy:

1. Regionální identita individuální/regionální vědomí jedince – jedná se o vztah jedince k regionu. Identita je tvořena subjektivními pocity jedince a jeho osobním vztahem k regionu a sociálnímu prostředí regionu. Podstatou identity je v tomto případě osobnost jedince, zkušenosti, paměť atp.
2. Regionální identita kolektivní/kolektivní vědomí – jde o stejně orientovanou individuální regionální identitu skupiny lidí, vytváří se definováním společných znaků, symbolů, které pak mohou formovat určitou harmonii v konání a chování sociální skupiny spjaté s územím. Sdílejí společně jeho historii, kulturu i budoucnost. Zdrojem identity jsou sociální interakce, kolektivní paměť apod. Tento druh identity je předmětem výzkumu této bakalářské práce.
3. Identita regionu/image regionu – prakticky jde o obraz regionu utvořený v mysli jeho obyvatel, a zároveň lidmi, kteří tento region trvale neobývají – výletníci, návštěvy, chataři – i lidmi, kteří v daném regionu nikdy nebyli (Heřmanová, Chromý a kol., 2009, str. 144).

Identitu regionu můžeme dále posuzovat ve dvou rovinách: subjektivní a objektivní. V případě subjektivní identity regionu můžeme mluvit o představách obyvatel tohoto regionu a jedinců žijících mimo region. Objektivní rovina ukazuje na klasifikace regionu vytvořených uvnitř různých vědních odvětví (na základě dělby práce, fyzicko-geografických podmínek apod.) (Chromý, 2003, str. 168). Dimenze regionální identity jsou vykresleny v následujícím obrázku:

Obr. 1 – Schéma dimenze regionální identity
(Zdroj: Chromý, 2003, str. 168)

3.2. Atributy identity

3.2.1. Kolektivní paměť

Důležitým aspektem, který ovlivňuje tvorbu identity, je bezesporu paměť. V jedné z definic je chápána jako „*mnohonásobně se opakující akt interpretace, při němž se uplatňuje selektivní vnímán.*“ (Houžvička, Novotný, 2007, str. 17). Paměť je v první řadě považovaná za niterní záležitost každého jedince, za problematiku, kterou se zabývají odborníci fyziologie mozku, neurologie a psychologie, ne však nadšenci historických věd a kultury. Existuje ale i další úhel pohledu. Pokud na paměť nahlížíme jako na subjekt, který zaznamenává určitý obsah, ten dále uspořádává a nějakou dobu také uchovává, pak není paměť otázkou jedince, ale je ovlivněna společenskými a kulturními podmínkami. V tomto kontextu se paměť mohou a také skutečně zabývají humanitní vědy, v čele s historií a sociologií (Assman, 2001, str. 23).

Předním teoretikem, který se paměť ve svém díle zabýval, byl Maurice Halbwachs (2009). Tento francouzský sociolog má za to, že je paměť společensky podmíněna. Lidé v této společnosti využívají referenční rámce, které paměť vytváří. Takto si mohou vzpomínky zafixovat a později je znovu nalézt. Tento přístup naprosto opomíjí tělesnou, individuální paměť. Kdyby totiž člověk vyrůstal jako solitér, žádnou paměť by si nevytvořil, ta vzniká v průběhu života díky socializaci. Je tedy kolektivním výtvořem, i přesto že „držitelem“ své paměti je každý jedinec. Výsledkem je kolektivní paměť.

Jako kolektiv můžeme označit subjekt paměti a vzpomínek, proto je možné hovořit o „skupinové paměti“ nebo „paměti národa“. Každá skupina rozdělí různé vzpomínky jedincům, ti je poté uchovávají a při troše štěstí i dále předávají. Jednotlivé vzpomínky, a to i ty nejosobnější, vznikají díky komunikaci a interakci uvnitř společnosti. Člověk si tak zaznamenává vlastní vzpomínky, ale pamatuje si i vyprávění ostatních. Častěji zaznamenává významné postřehy a prožitky, se kterými jsou spojeny reálné vjemy.

Aby měly myšlenky vstup do paměti člověka jako předměty, musí se stát názornými. Vzpomínky musí být v konkrétní formě například události, osoby či místa. Tento vztah ale platí i obráceně, pokud má nějaká myšlenka vydržet v paměti, musí dávat smysl. Kombinací těchto pravidel pak vzniká podle Assmana (2001, str. 39) v Halbwachsově terminologii tzv. figury vzpomínání. Určeny jsou třemi rysy: vztah k prostoru a času, vztah ke skupině a rekonstruktivita. Vzpomínky musí být zakotveny jednak v prožívaném prostoru, což může být například město, kraj, a jednak v prožívaném čase. V tomto případě je možno zmínit kalendář svátků. *„Kolektivní paměť je spjata se svými nositeli a není libovolně přenosná. Kdokoliv se na ní podílí, dosvědčuje tím svou náležitost ke skupině.“* Paměť je tedy podle druhého kritéria konkrétní co do identity, vztahuje se k určité skutečné a živoucí skupině. Posledním rysem je rekonstruktivita. Žádná paměť bohužel není schopna dochovat opravdovou minulost a zůstává jen to, co může společnost aktuálně uchopit a dále použít. Faktické vzpomínky neexistují. Kolektivní paměť zaznamenává minulost, ale zároveň obsahuje i střípky současnosti a budoucnosti (Halbwachs, 2009).

Pro konstruování identity je důležitá specifikace pojmu paměť. Jan Assman (2001, str. 24) hovoří o tzv. kulturní paměti. V rámci vnější dimenze paměti představuje kulturní paměť jen jednu ze čtyř oblastí: mimetická paměť, paměť věcí, komunikativní paměť a konečně kulturní paměť.

Prvním typem paměti, kterou se Assman (2001, str. 23) zabývá je mimetická paměť. Tento druh se vztahuje k lidskému jednání, to se ve většině případů učíme napodobováním. Zkušenost tvrdí, že jednání není možno plně kodifikovat – rozličné písemné návody k použití, kuchařky a stavební instrukce jsou velmi málo efektivní, a to dokonce i v poměrně pozdní fázi. Každodenní jednání, mravy a zvyklosti mají i v dnešní době základ v mimetické tradici. Faktem také je, že byl aspekt mimetické kultury převzat René Girardem jako centrum jeho teorie kultury a z něj pak dále vychází.

Další oblastí je paměť věcí. Postel, židle, jídelní a hygienické potřeby, oblečení, pracovní nástroje, domy, vesnice, města, ulice a lodi, to vše jsou předměty, které od nepaměti obklopují jedince a ti do nich vkládají své představy o účelnosti, pohodlí a kráse. Určitým způsobem do nich promítají sebe sama. Věci se tedy stávají člověku zrcadlem a ukazují mu jeho samotného. Připomínají mu jeho, jeho minulost, jeho současné jednání atd. Věci vytváří jedinci svět, který ukazuje bez pochyby na současnost, a zároveň se se všemi prožitky, které jsou s věcmi spjaty, vrací do minulosti. Jak hluboko záleží na síle oné vzpomínky (Assman, 2001, str. 23).

Na třetí místo v seznamu oblastí paměti zařadil Assman (2001, str. 24, 48) jazyk a komunikaci. Právě jazyk a schopnost komunikovat si člověk neosvojuje zevnitř, ale až díky směně s ostatními. Vlastní zdroje jsou tedy nedostatečné, jde o souhru vnitřku a vnějšku. Individuální fyziologie ani psychologie nejsou schopny objasnit vědomí a paměť, k tomu je zapotřebí systémového výkladu, která se neobejde bez interakce s dalšími lidmi. Vědomí a paměť totiž jiným způsobem než interakcí není jedinec schopen vybudovat. *„Komunikativní paměť zahrnuje vzpomínky, které se vztahují k nedávné minulosti. Právě tyto vzpomínky člověk sdílí se svými současníky. Typickým případem je generační paměť. Tato paměť se historicky rozvíjí u určité skupiny, vzniká v čase a s časem také zaniká, anebo přesněji – zaniká se svými nositeli.“*

Poslední oblastí je kulturní paměť, která vytváří prostor, do kterého plynou všechny předešlé oblasti. Věci, pokud mají nějaký smysl, nepoukazují jenom na svůj účel, pak překročí svůj rámeček a stávají se součástí kulturní paměti, jde o symboly, ikony, pamětní kameny, náhrobky, chály apod. To samé platí i o mimetické paměti a jejích rutinách. Pokud se z nich stanou rituály a nabudou-li nějakého účelového významu a získají smysluplnost, dojde k překročení horizontu mimetického jednání a rituály se také stávají součástí kulturní paměti. Jedná se o formu tradování, o přiblížení kulturního smyslu do budoucnosti. Implicitní vliv ubíhajícího času se při překročení určité hranice stává viditelným. Pro třetí oblast platí podobný mechanismus. I jazyk a komunikace, včetně písma, mají velkou roli v oblasti kulturní paměti (Assman, 2001, str. 24).

Nositeli kulturní paměti, stejně jako paměti v obecné rovině jsou vždy jednotliví členové společnosti, jde například o kněze, šamany, učitele, bardy, učence, umělce aj. Tyto osobnosti dále předávají kulturní paměť skrze svátky a rituály, obě je považováno za nedílnou součást kulturní paměti. Ta také uchovává tradice a zaznamenává komunikaci. To

však zdaleka není vše. Díky ní lze „vysvětlit výskyt zlomů, střetů, inovací, obnov, převratů. Jde o intervence z říše mimo smysl, který se v danou chvíli aktualizuje, o návraty k zapomenutému, o očistu tradic, návrat potlačeného“ (Assman, 2001, str. 26). Kulturní paměť, potažmo její uchovávání a zaznamenávání, prošla v posledních letech významnou transformací. Za tím je technologický pokrok, který zasáhl i do této oblasti. Kulturní paměť je pod velkým vlivem techniky a médií. Velký podíl na změně má také možnost ukládat data mimo lidskou paměť, ať už jde o vznik písma, knihtisku, počítačů, úložných zařízení či internetu. Aby se kulturní paměť, která není součástí biologického dědictví, mohla udržovat z generace na generaci, je k tomu potřeba různých prostředků, především pak opakování a interpretace minulosti pro mladší generace. To vše je díky moderní technice a médiím o dost snadnější. Důležité je v tomto případě, zda zná a využívá kultura písmo, pokud ano, existuje propojení mezi písmem a kulturní pamětí. Pokud je tomu spíše naopak, společnost stojí před problémem, jak jasně oddělit kulturní paměť od komunikativní, jestli je to vůbec možné. Kulturní paměť se od komunikativní vyznačuje především všední vzdáleností. Opírá se o styčné body, které jsou označovány jako osudové. Ty jsou udržovány díky „kulturnímu formátování“ (památky, texty, rity) a institucionalizované komunikace (přemýšlení, oslavování a recitace (Welzer, Mollerová, Tschuggnallová, 2010, str. 13).

Vliv paměti je tedy v otázce vzniku identity jasný, protože „jasně se ukazuje, že v organizaci kulturní paměti, například příchod novin v oblasti kódování (písmo), cirkulace (knihtisk, rozhlas, televize) a tradice (kanonizace, dekanonizace), s sebou mohou nést pronikavé změny ve sféře kolektivní identity“ (Assman, 2001, str. 140).

3.2.2. Tradice a kulturní prvky

Vzpomeneme-li tradice, fenomén, který je také aspektem identity jedince i skupiny, je nutno říct, že oproti zlomům, které zapřičiňují vznik historie, staví tradice na snaze o kontinuitu, navazování a pokračování (Assman, 2001, str. 46). Tradice „je pojmem pro předávání určitého poznání, schopnosti, dovedností a postupů i pro předávání konvencí, rituálů obřadů, zvyklostí a mravů v rámci větší či menší komunity lidí“ (Heřmanová, Chromý, 2009, str. 279). Za tradice je možno označit starobylé a úctyhodné postoje, rysy nebo sklony, které by měly být sdíleny uvnitř nějakého kolektivu a které by se navíc měly předávat z generace na generaci, a to pokud možno v nezměněné podobě. „Jakákoliv

skupina nebo kategorie lidí, od rodiny, příbuzenské skupiny nebo lokálního společenství až po stát nebo národ, v tomto smyslu může mít, a také pravděpodobně má, své vlastní tradice“ (Holý, 2010, str. 82). Tradicí se v žádném případě nemůže stát cokoli. Snažíme se skrze ně uznat význam minulosti, ale připomínáme je v kontextu současném nebo budoucím. „Tradice se tudíž na jedné straně připomíná, aby legitimovala nebo nahradila současný status quo, a na druhé straně mobilizovala lidi, aby následovali určitý ideální budoucí stav“ (Holý, 2010, str. 139). Významnou funkcí tradice je tedy spojovat minulost, současnost a budoucnost.

3.2.3. Jazyk

Za hlavní znak lokální identity bývá označován jazyk. Leoš Šatava (2009) mu přiřkládá význam „kulturního kapitálu“ určité etnicity nebo kolektivu ve společnosti. Sociální identita je tvořena na základě jazyka, bez něj by totiž nebyla žádná kultura, protože by společnost nebyla schopna popsat vědění a praktiky, které jsou pro ni charakteristické. Pro skupinu jednotlivců má jazyk především funkci dorozumivací a jeho podoba vymezuje ty, kteří ho užívají, oproti ostatním. „*Jazyk ustavuje lidskou zkušenost s objekty a událostmi jako srozumitelnou a smysluplnou*“ (Nosál, Szaló, 2004, str. 23). To, že jazyk dává smysl jednání a vědění, ale nestačí. Tato smysluplnost musí být totiž zakotvena i sociálně. Způsob, jak je jednání a vědění chápáno, závisí na přístupu společnosti k dané problematice. „*Proto nemůže být kultura ustanovena jinak než skrze kolektivitu interagujících a komunikujících lidských bytostí. Díky strukturám intersubjektivní lidské bytosti, které jsou účastny určité kultury, interpretují svět víceméně stejným způsobem a jsou schopny vyjádřit svou zkušenost a své záměry způsobem, který je pochopitelný i jiným účastníkům*“ (Nosál, Szaló, 2004, str. 23). Z logiky věci funguje jazyk jako jakýsi jednotící prvek kolektivu.

Jazyk má v dnešním globalizovaném světě těžkou pozici, neboť čelí vlivům migrace, a to nejen migrace obyvatelstva, ale i migraci znalostí, technologií, zboží a kulturních statků, které jsou přenášeny napříč kulturami díky nadnárodním transakcím. Pozice jazyka je o to složitější, vezmeme-li v potaz užití jazyka na několika úrovních: mluvení, poslech, psaní a čtení (Nekvapil, Sloboda, Wagner, 2009, str. 13). Proto je pro každou společnost důležitý mateřský jazyk. Ten Šatava (2009) definuje hned několika způsoby. Jedná se v první řadě o jazyk, který nás naučila vlastní matka. Pak je jako

mateřský jazyk označován jazyk, který se člověk naučí jako první a nezáleží na tom, kdo ho to učí. Dále je to nejsilnější jazyk, který se během života člověk naučí. Nebo jazyk charakteristický pro určitou zemi a konečně může jít o jazyk, ke kterému má člověk nejbližší. V moderním světě se dnes často setkáváme s mnohojazyčností, jedinci jsou schopni užívat více jazyků na vysoké úrovni. Speciálním případem je bilingvismus, tedy dvojjazyčnost, která se nejčastěji objevuje u rodin s rodiči ze dvou rozdílných zemí. Stále více se setkáváme i s pojmem diglosie, prakticky jde o používání jiných jazyků v různých situacích (například domov versus práce).

Čelit musí jazyk jazykové asimilaci a jazykové integraci, a to především při kontaktu různých kultur. Často dochází k záměně těchto termínů, existuje ale mezi nimi zásadní rozdíl. O asimilaci se jedná v případě, kdy jedinec přijme znaky druhé kultury a na ty své původní zanevře, nebo je jednoduše ztratí. Jazyková integrace je pak označení pro osvojení nové kultury při zachování té původní. Jedinci jsou schopni chovat se podle dvou pravidel. Jako prevence proti úpadku v zapomnění existuje revitalizace jazyka. Ta se snaží o zajištění podmínek, aby byl jazyk používán, měl své mluvčí a šířil se dál v komunikačních oblastech. Pro správnou míru revitalizace je nutné určit stav, v jakém se daný jazyk nachází. Proto existuje stupnice narušení fungování jazyka, kdy má první stupeň nejmenší míru narušení a osmý největší (dle Nekvapil, Sloboda, Wagner, 2009, str. 54):

1. Jazyk (míní se zejména menšinový) se přece jen ještě užívá v oblasti vzdělání, v pracovní sféře, masmédiích, a to na úrovni vyšších, ba i na úrovni státu.
2. Jazyk se užívá na úrovních nižších (lokální média a vládní úřady).
3. Jazyk se užívá v lokální pracovní sféře, v níž dochází k interakci mezi mluvčími minoritního a majoritního jazyka.
4. Jazyk se užívá jako vyučovací jazyk ve škole, ve volnější nebo těsnější závislosti na vyučování v jazyce majority.
5. Jazyk se využívá k vyučování, ale ne ve školském systému.
6. Jazyk se užívá v rodinném prostředí jako prostředek mezigeneračního předávání tradic a sám je takto předáván.
7. Jazyk užívá stará generace, která už je za věkovou hranicí biologické reprodukce.
8. Jazyk zčásti užívá (zná, pamatuje) už jen několik jeho starých mluvčích.

Jazyk je chápán jako základní stavební kámen komunikace, díky které funguje společnost, a její členové si navzájem rozumí. Takto je budována kolektivní identita. „*Jazyk je údajně víc nežli jen zvuky a slova – je klíčem, mostem do světa. Navíc: pomocí jazyka se na svět pohlíží osobitým prizmatem, zcela svěbytným způsobem, jazyk dokonce „nutí“ pohlížet na svět určitým způsobem. Každý jazyk si vytváří specifickou „vizi reality“, zároveň se jedná o „společnou paměť etnika“* (Šatava, 2009, str. 65). Jazyk, kterým jedinec mluví, ovlivňuje způsob, jakým vnímá realitu.

Pro vymezení lokální identity je jazyk neopomenutelným aspektem. Důležitá je v tomto případě jeho teritoriálně omezená forma, tedy nářečí neboli dialekt. Jedná se o nespisovný jazykový útvar s charakteristickými znaky, které jsou odrazem jeho vývoje nebo které vznikly kontaktem s jinými jazyky. Na lašském nářečí, používaném na území Slezska, je vidět zřetelný vliv německého a polského jazyka. (O češtině, hlavně o té nespisovné, 2008)

3.3. Generace

3.3.1. Vymezení pojmu generace

Podobně jako v případě vysvětlování pojmu identita se i pojem generace využívá ve více vědách. Interpretace z psychologického a sociologického hlediska je tedy zřejmá. Tentokrát se však přidává i biologický úhel pohledu. Podle *Psychologického slovníku* je z biologického hlediska za generaci považováno „*potomstvo rodičů ve stejném čase*“. U lidí tento časový úsek podle odborníků připadá na 20 let, v případě stromů pak mluvíme až o tisících let (Hartl, 1993, str. 58).

Čas je při formulování definic použit i ve zbylých dvou případech. Jedná se totiž o klíčovou složku tohoto pojmu, bereme-li v potaz, že slovo generace vychází z řeckého slova „*genos*“, což v překladu znamená rod, a ten se logicky rozvíjí s plynoucí dobou. Pak tedy psychologové nazírají na generaci jako na „*soubor jedinců, kteří se narodili a vyrůstali v téže době*“. Jako příklad uvádí autor slovníku generaci beatníků a generaci hippies. Podstatnou je tedy pro tento výklad dekáda, která se v mnoha případech vyznačuje výraznými a především spojujícími prvky pro konkrétní období. Z našich reálií je například možno zmínit generaci Husákových dětí. V tomto výkladu je novotou identifikace jedince se sociální skupinou, v první definici je totiž generace definována jen v rámci úzkého spektra rodiny. V neposlední řadě definuje *Psychologický slovník* generaci

v sociologickém kontextu. Velmi stručně o generaci udává, že jde o „*průměrné období mezi narozením rodičů a narozením jejich dětí.*“ To vše je ale bez výjimky podmíněno kulturně. Tentokrát už z definice vnímáme vliv prostředí a skupiny osob na jedince (Hartl, 1993, str. 58).

Blíže se definování pojmu generace z toho hlediska věnuje samozřejmě *Sociologický slovník*. „*Seskupení příbuzných věkových skupin nebo ročníků, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách*“ (Jandourek, 2001, str. 90). Takto zní primární definice. Dále pak slovník zmiňuje skupinu lidí, která prodělala podobnou historickou zkušenost, například válku, krizi. Může jít také o příslušníky stejného uměleckého, politického nebo myšlenkového hnutí. V tomto případě se jedná například o generaci studentů hnutí 60. let. Oproti výše zmíněné definici z pohledu biologie, trvá jedna generace přibližně 25 - 30 let. V moderní době se tento trend pomalu zkracuje. Pojem generace je často zaměňován s termínem kohorta. Jde o „*část obyvatelstva, která prožila v totéž časovém úseku tytéž významné životní události nebo společenské události*“ (Jandourek, 2001, str. 124). Jedinci jsou pak náležitostí k takové kohortě ovlivněni, má svůj podíl na formování jejich postojů a chování celkově.

Pro zkompletování výkladu definic pojmu generace nám zbývá antropologický kontext. Z příslušného slovníku lze vyčíst, že jde jako v jiných vědách o souhrn lidí narozených v určitém časovém období. Tato skupina se liší jednak od předchozích pokolení, ale bude se vymezovat i vůči těm následujícím. S tvrzením, že je skupina spojena dobově podmíněným stylem myšlení a jednání, se v podstatě shoduje se sociologickou definicí (Malina, 2009).

3.3.2. Sociologický koncept generace

Definovat generaci je velmi komplikované (viz předchozí kapitola), protože existuje mnoho konceptů, jak k termínu přistupovat. Předním vědcem, který se problematikou generace zabýval, byl sociolog a filozof židovsko-maďarského původu Karl Mannheim. Jeho výklad je založen na sjednocení dvou odlišných vědeckých přístupů ke generaci, a to pozitivistického (kvantitativní přístup) a romanticko-historického (kvalitativní přístup).

Pozitivistický přístup vychází především z toho, že je rámcová forma života jedince uchopitelná, dokonce matematicky definovatelná. Trvání života je podle pozitivistů možno

číselně vyjádřit (Mannheim, 2007, str. 12). Cílem přístupu je vytvořit zákon dějinné rytmiky. Jde o to zjistit průměrnou dobu, kdy do veřejného života nastupuje mladší generace, a zároveň z něj odchází ta starší (Marada in Šubrt, 2007, str. 119). Problematikou generace se ve svém bádání o politice zabýval už skotský filozof David Hume. Došel k závěru, že se princip politické kontinuity opírá o biologickou danost v generační posloupnosti. Specifiky a tempem pokroku se zabýval francouzský sociolog Auguste Comte. Délka lidského života má podle něj vliv na tempo pokroku společnosti. Prodlouží-li se délka lidského života, tempo pokroku se omezí, naopak zkrátí-li se délka života na polovinu či čtvrtinu, tempo pokroku se úměrně zvýší. Délka našeho života a trvání jedné generace v délce třiceti let je podle Comta korelátorem lidského organismu, od kterého se odvíjí pokrok (Mannheim, 2007, str. 12). *„Cílem přístupu je odvodit střídání forem duchovních a sociálních proudů bezprostředně ze sféry biologie, definovat charakter pokroku lidského pokolení tak- říkajíc z vitálního podloží. Přitom se vše maximálně zjednodušuje, schematická psychologie zajišťuje, že stáří je vždy vnímáno jako konzervativní prvek a mládí coby čirý aktivismus.“* (Mannheim, 2007, str. 13). Přes biologický fakt, který je základem pozitivistického směru se podle Mannheima výzkum nedostal (Marada in Šubrt, 2007, str. 120).

Druhým úhlem pohledu, kterým se Mannheim zaobírá, je přístup romanticko-historický. V Německu, kde je tento přístup rozšířen se k problému generací staví opačně, tedy proti přímočarosti běhu historického času. Problematika generace je v tomto případě záležitost neměřitelného vnitřního času, který je navíc nazírán kvalitativně. Předním teoretikem této doby je německý filozof Wilhelm Dilthey (Mannheim, 2007, str. 15). Romanticko-historický přístup vyzdvihuje jakousi „nespojitosť“ mezi generacemi. Centrem jeho zájmu je beze sporu historická jedinečnost generací (Marada in Šubrt, 2007, str. 121). Dilthey tvrdí, že v souvislosti s fenoménem generací má kromě posloupnosti velký význam i současnost. *„Současně vyrůstající jednotlivci přijímají v letech intenzivního osvojování, ale i později, tytéž zásadní vlivy jak z oblasti intelektuální kultury, jejímuž působení jsou vystaveni, tak i z oblasti společensko-politické. Tvoří generaci, současnost, protože tyto vlivy jsou jednotné“* (Mannheim, 2007, str. 15). Zde se dostává k vnitřnímu času, který není možné kvantifikovat, lze ho jen prožít. Každý člen společnosti může určitou část historie chápat různě, a proto není podle Diltheyho odlišnost generací postavena pouze na časové souslednosti. Samotná generace a to, jakým způsobem vnímá, se stává prvkem,

který odlišuje současnou generaci od předchozích i těch budoucích (Marada in Šubrt, 2007, str. 121). Dalším představitelem tohoto přístupu je kunsthistorik Wilhelm Pinder, který se v souvislosti s generačním problémem nejvíce zajímá o „nesoučasnost současného“. Ve stejném čase žije několik generací. Všechny ale, a to platí pro každého jedince, žijí v různém vnitřním čase, protože skutečný čas je jenom ten, který člověk právě žije. Stejná doba je tedy pro každého jinou dobou. Pinder se dále zabývá vznikem „entelechie“, což je podle něj výraz jednoty „vnitřního cíle“ generace. Ta má za cíl narušit zdůrazňovanou jednotu doby. *„Jednota epochy nemá žádný jednotný hnací impuls, žádný jednotně formující princip, tedy žádnou entelechii; její jednota spočívá nanejvýš v příbuzenství prostředků, které táž doba dává k dispozici různým generačním úkolům“* (Mannheim, 2007, str. 16 - 17). Mannheim měl určitě blíže k romanticko-historickému přístupu, i když se ho snažil přizpůsobit k obrazu svému a vetknout mu jistý francouzský rys (Marada in Šubrt, 2007, str. 121).

Lidská společnost se díky existenci generací vyznačuje těmito parametry:

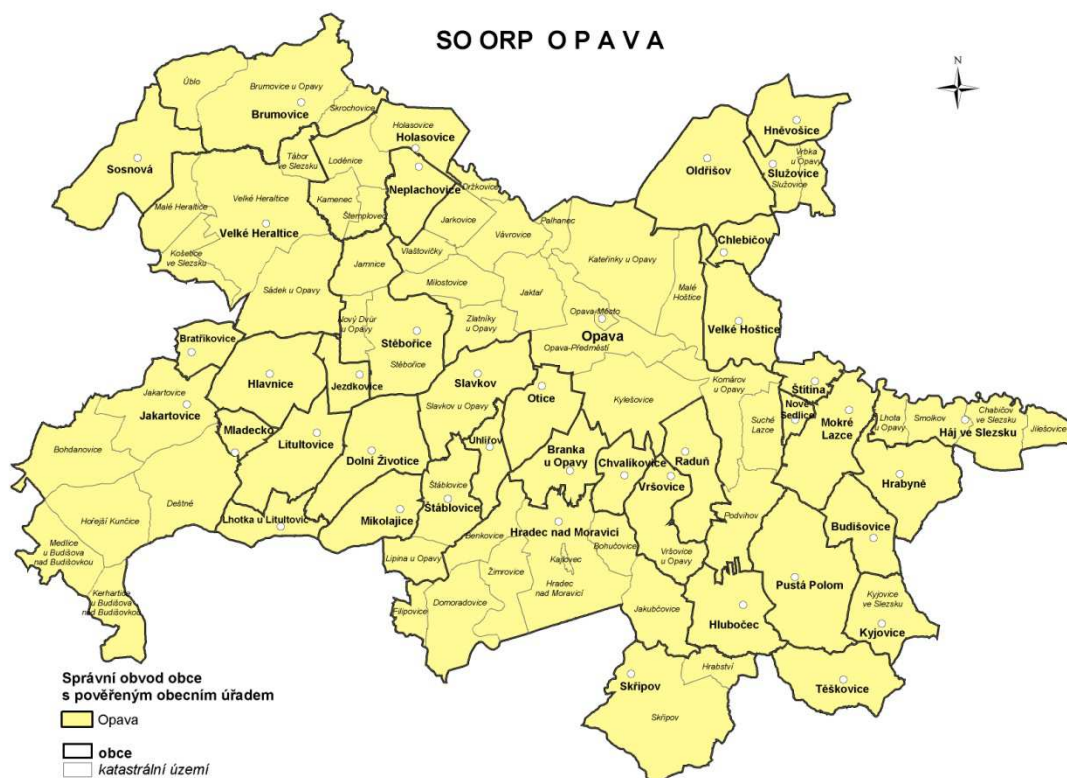
1. neustálým nastupováním nových nositelů kultury
2. odchodem dřívějších nositelů kultury
3. skutečností, že nositelé generační souvislosti participují pouze na časově omezeném úseku dějinného procesu
4. nutností neustálého tradování (přenášení) akumulovaných kulturních statků
5. kontinuitou generačních výměn (Mannheim, 2007, str. 22 - 23).

„Generace jsou nejen historicky formovanými kolektivitami, nýbrž také vztahovým fenoménem. Stejně jako by se určitá generace těžko formovala bez (pocitu) sdíleného historického osudu, nebylo by generačního vědomí bez povědomí o jiných generacích a generačních rozdílech“ (Marada, 2007, str. 82). Příslušnost k určité generaci je podobně jako příslušnost k identitě charakterizována sounáležitostí a faktickou odlišností od generací předcházejících i následujících. Generační paměť není při rekonstrukci historie podle řady odborníků v čele s Karlem Mannheimem hodno přeceňovat, pro její podmíněnost a specifickou ji však stojí za to analyzovat a dále interpretovat (Vaněk, Krátká, 2014, str. 133).

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1. Vymezení zájmového území - Opavsko

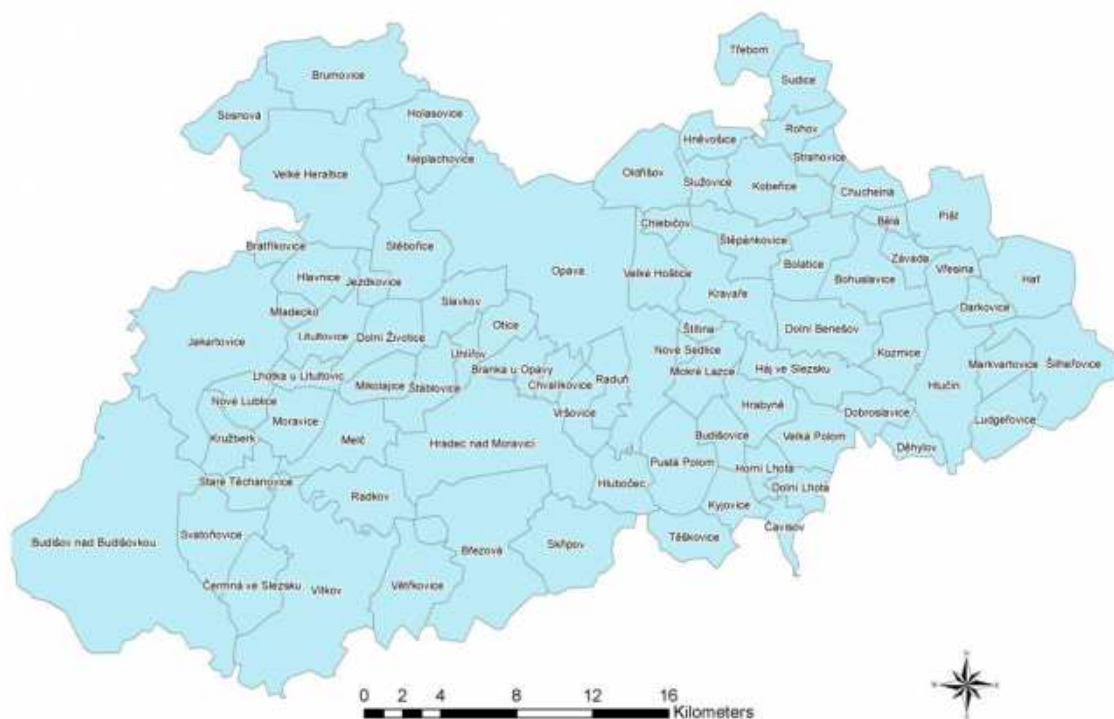
Zájmovým územím této práce je oblast Opavska. Termín Opavsko je však geograficky neexaktní, proto se pod ním rozumí správní obvod obce s rozšířenou působností (SO ORP Opava). Oblast se nachází ve středu severní části Moravskoslezského kraje. Ze severu je toto území ohraničeno státní hranicí s Polskem, na východě je vymezeno především ostravskou aglomerací. Hranici na západní straně tvoří masiv Nízkého Jeseníku, na jihu pak sousedí s oblastí Vítkovska. Centrem obvodu je město Opava, které je zároveň největším sídlem. Výchet všech 40 obcí, které do oblasti spadají, je zobrazen v následující grafice: (SO ORP – Moravskoslezský kraj, 2004)

Obr. 2 - SO ORP OPAVA
(Zdroj: Český statistický úřad, 2005)

Území Opavska bývá ale také označováno jako Opavské Slezsko. S tímto termínem se v současné době nejčastěji setkáváme v případě propagace regionu. Za Opavským Slezskem je schována turistická oblast v okolí města Opavy, ve které je možno poznat nejen přírodní bohatství v okolí povodí řek Opavy a Moravice, ale také velké množství

zámků, rozhleden, zachovalých vojenských pevností a především muzeí, kde mohou návštěvníci shlédnout, jak se na území Opavska žilo a hospodařilo od dávných dob, a jak se situace změnila v aktuálním čase. Oproti SO ORP Opava je území Opavského Slezska v tomto kontextu rozšířeno o oblast Hlučínska, tzv. prajzkou, a Vítkovska: (Opavské Slezsko, 2015)

Obr. 3 – Opavské Slezsko
(Zdroj: Opavské Slezsko, 2015)

Pro lepší orientaci v regionu byl tak pod záštitou Opavského Slezska vytvořen například Turistický průvodce (viz příloha této práce), ve kterém jsou lákavě popsána všechna zásadní místa, která se v oblasti nachází. Dočteme se v něm tak o kulturním dědictví regionu, například o zámcích, zříceninách, muzeích, kostelech a divadle, dále o technických památkách, mezi kterými nechybí památník II. světové války, rozhledna, přehrada nebo mlynářské muzeum. Část průvodce je věnována přírodě a lokálním tradicím, zde stojí za zmínku například skanzen lidových tradic. Turistický průvodce byl publikován v několika jazykových mutacích, protože do oblasti díky jeho geografické poloze a jeho minulosti přijíždí poměrně velká část turistů z Polska a Německa. Aktuality z Opavského

Slezska jsou obsahem Bulletinu Opavského Slezska, který vychází několikrát ročně. (Opavské Slezsko, 2015)

Termín Opavské Slezsko však není plodem současnosti. V historické literatuře je používán přibližně od 19. století. V té době bylo jeho součástí území knížectví Opavského, Krnovského a Niského, které byly připojeny k Habsburské říši. Od roku 1920 se pod toto označení počítá i oblast Hlučínska. Rozloha regionu byla tedy o poznání větší, než jak ji chápeme v dnešním pojetí. V německé literatuře se tato oblast označovala jako Westschlesien (v překladu Západní Slezsko). Chybně se v české literatuře používal tento termín i pro západní oblast Opavského Slezska. Jako synonymum Opavského Slezska by bylo možné označit oblast jako Opavsko. Lépe je však chápat Opavsko jako menší část, tj. území bez Hlučínska, Krnovska a Vítkovska. Rozsah pojmu by měl však v každém případě vyplynout z kontextu (Gawrecki a spol., 2003, str. 18 - 19).

V rámci česko-polské přeshraniční spolupráce je Opavsko také součástí euroregionu Silesia. Od původně navrhovaného názvu Silesia Superior (v překladu Horní Slezsko), který by území Opavska a Ratibořska charakterizoval lépe, bylo nakonec pro jeho složitost ustoupeno. Cílem tohoto projektu je rozvíjet a realizovat spolupráci v příhraničních oblastech, potlačit negativní vliv státní hranice, zajistit rovnoměrný rozvoj na české i polské straně hranice a navíc umožnit integraci území v rámci Evropské unie. Výsledky je možné vidět v oblasti životního prostředí, v kultuře, vzdělávání, sportu, ale také třeba na trhu práce. Správním sídlem české části euroregionu je město Opava. (Stanovy Euroregionu Silesia, 2015).

4.2. Průběh terénního výzkumu a charakteristika zkoumané skupiny obyvatelstva

Terénní výzkum pro tuto bakalářskou práci probíhal na území Opavska v době pěti měsíců, a to dubna až srpna 2015. K získání směrodatných informací bylo v rámci výzkumu osloveno třicet informátorů. Těmi se stali lidé, kteří se na Opavsku buďto narodili, nebo zde žijí převážnou většinu jejich života. Snahou bylo předejít zbytečnému zkreslení nabytých dat, jako informátoři tedy záměrně nebyli vybráni známí patrioti Opavska, ale ani odpůrci zájmové oblasti. Pozornost byla soustředěna na to, aby se informátoři nebáli upřímně vyjádřit svůj postoj a vztah, jaký ke „slezanství“ fakticky mají.

Zásadním je pro práci mezigenerační úhel pohledu. Slezská identita byla zkoumána na třech žijících generacích. Každá skupina čítala deset informátorů, ti byli rozděleni podle

ročníku narození do generace nejstarší, tzv. válečné, střední a nejmladší. Bohužel nebyla zajištěna genderová vyváženost všech skupin, vyrovnaný počet žen a mužů čítá pouze nejmladší generace informátorů. Dalším faktorem, který specifikuje informátory, je vzdělání. Pro účel práce není však považováno za zásadní.

Nejstarší generaci tvoří informátoři s ročníky narození 1928 až 1946, mnozí z nich zažili II. světovou válku, život všech byl však válkou silně ovlivněn. Výzkumu se v této věkové kategorii zúčastnilo šest žen a čtyři muži. Tři ženy mají základní vzdělání, dvě středoškolské a jedna informátorka dosáhla vysokoškolského vzdělání. Muži dosáhli po dvou vysokoškolského a středoškolského vzdělání. Osm informátorů žije přímo v centru zájmové oblasti, tedy v Opavě. Zbývající dva pak v menších obcích nedaleko Opavy. Střední generace je vymezena rozmezím ročníků 1954 a 1975, v této skupině je postoj ke „slezanství“ znatelně ovlivněn socialistickým režimem. Čtyři z žen mají vysokoškolské vzdělání, tři středoškolské. Základní vzdělání nemá nikdo z informátorů této kategorie. Dva muži dosáhli středoškolského vzdělání, jeden vysokoškolského. Šest informátorů žije v Opavě, čtyři v okolních vesnicích. Nejmladší generace, zastoupena ročníky 1982 až 1990, je reprezentována pěti ženami a pěti muži. Ve způsobu života těchto mladých lidí se promítá velké množství možností a globalizační trendy. Čtyři ženy ze zúčastněných dosáhly vysokoškolského vzdělání, jedna středoškolského. Vysokoškolské vzdělání mají tři muži, dva muži mají středoškolské vzdělání. V Opavě žije šest mladých, čtyři žijí v jejím okolí. Informátoři se výzkumu účastnili anonymně. Přehled všech informátorů pod fiktivním označením je zobrazen na konci této kapitoly.

Pro časovou náročnost výzkumu a zvláště jednotlivých rozhovorů, které trvaly od 60 do 90 minut, bylo po konzultaci s informátorem zvoleno nejčastěji domácí prostředí, případně klidná kavárna. Pozornost byla věnována tomu, aby účastníci výzkumu nebyli rušeni okolními vlivy a aby jejich časové možnosti nebyly omezeny a mohli se tak bezpečně věnovat tématu výzkumu. Během výzkumu se ukázalo, že mají někteří informátoři problém s pochopením termínu slezská identita, po této zkušenosti byl pak v rámci rozhovorů používán spíše pojem „slezanství“. Otázky byly formulovány tak, aby naplnily cíl práce a aby byly pro informátory zároveň dostatečně srozumitelné. Díky přímému kontaktu s informátory bylo možno získat hlubší analýzu jejich postojů. Příloha práce je tvořena doslovnou transkripcí jednoho z rozhovorů s představitelem nejstarší

generace. Získaná data však nemohou být zobecňována pro všechny obyvatele Opavska. I přesto mají výsledky svou hodnotu a přínosný charakter.

Tab. č. 1 – Přehled informátorů (Zdroj: vlastní zpracování)

Informátor	Pohlaví	Rok narození	Generace	Vzdělání	Bydliště
Alžběta	žena	1928	válečná	základní	Opava
Antonín	muž	1931	válečná	vysokoškolské	Opava
Jakub	muž	1945	válečná	vysokoškolské	Opava
Zdeňka	žena	1941	válečná	základní	Opava
Miroslav	muž	1940	válečná	středoškolské	Opava
Hana	žena	1946	válečná	středoškolské	Opava
Květoslava	žena	1946	válečná	středoškolské	Hradec nad Moravicí
Drahomíra	žena	1935	válečná	základní	Opava
Kateřina	žena	1940	válečná	vysokoškolské	Štáblovice
Petr	muž	1934	válečná	středoškolské	Opava
Anna	žena	1960	střední	vysokoškolské	Opava
Vítězslav	muž	1957	střední	středoškolské	Opava
Eva	žena	1959	střední	vysokoškolské	Opava
Miriam	žena	1957	střední	vysokoškolské	Malé Hoštice
Lucie	žena	1975	střední	středoškolské	Opava
Michaela	žena	1970	střední	středoškolské	Opava
Ludvík	muž	1957	střední	vysokoškolské	Opava
Monika	žena	1967	střední	středoškolské	Raduň
Eliška	žena	1960	střední	vysokoškolské	Otice
Miloš	muž	1954	střední	středoškolské	Skřípov
Adéla	žena	1985	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Václav	muž	1982	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Petra	žena	1984	nejmladší	středoškolské	Branka u Opavy
Tomáš	muž	1989	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Lenka	žena	1990	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Barbora	žena	1989	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Ondřej	muž	1986	nejmladší	vysokoškolské	Opava
Laura	žena	1990	nejmladší	vysokoškolské	Otice
Martin	muž	1989	nejmladší	středoškolské	Branka u Opavy
Roman	muž	1990	nejmladší	středoškolské	Uhlířov

4.3. Analýza percepce slezské identity z pohledu obyvatel Opavska

V následujících kapitolách jsou zpracovány úryvky rozhovorů získaných během terénního výzkumu. Tato část je rozdělena do tří oddílů, každý z nich odpovídá postojům jedné ze zkoumaných generací. Pořadí je chronologické, nejdříve je zaznamenána generace nejstarší, navazuje generace střední a v logice věci pak generace nejmladší.

4.3.1. „Slezanství“ z pohledu generace ovlivněné II. světovou válkou

Jak už napovídá název kapitoly, život nejstarší dosud žijící generace, která se účastnila výzkumu, byl velmi ovlivněn II. světovou válkou. Na území celého Slezska se vedly nesmírně tvrdé boje, šlo o přímá bojová střetnutí mezi Němci a Sověty. Odpovídaly tomu i škody, které byly na území, a teď už konkrétně opavském, způsobeny. Opava byla totiž za druhé světové války proměněna v pevnost a bohužel z velké části vybombardována. Vzpomínky na válku mají hluboko v sobě zakořeněny všichni oslovení informátoři, většina z nich popisuje vlastní prožitky, tři informátoři mají informace zprostředkované nejčastěji od rodinných příslušníků a rodinných známých.

Před začátkem války a dokonce ještě před okupací území německými vojsky v roce 1938 žilo na Opavsku značné množství Židů, Němců, mezi nimi i tací, jejichž rodiny žily ve Slezsku tak dlouho, že už někteří rodinní příslušníci ani pořádně neuměli německy, Poláků a samozřejmě Čechů. Z narativních rozhovorů v žádném případě není cítit žádná předválečná averze vůči lidem, kteří neměli české kořeny. Informátoři byli v té době v dětských letech, situaci vnímali tak, že si byli všichni rovni. Jednou žili na území Opavska, tak byli „naši“.

Alžběta, 1928:

„Jako mladá holka, já jsem to nikdy nepocítila. Ještě jsem nevěděla, co je dobré a co je zlé. Žili jsme jako normální lidi. Pro mě byli všichni stejní lidé. My jsme se všichni dohromady snášeli. Byli tam Židé, ale to je s láskou řečeno, protože to byli tak dobří lidé, že se to nedalo vůbec pochopit potom, nebo že by museli trpět. Pro nás byl důležitý fakt, buď je ten člověk dobrý, nebo zlý. A všichni to taky tak brali. My jsme se neptali, ty jsi Němec, ty jsi Žid, ty jsi takový nebo makový. I s Polákama to bylo stejné. To byli jak naši nakonec.“

Válka klidné soužití ukončila, byla to těžká doba. Kdo mohl, utíkal z Opavska i s rodinou k příbuzným na Moravu a do Čech, měl-li na to prostředky. Ostatní aspoň během bojů opustili město, protože to bylo značně bombardováno. Město tak během války přišlo o architektonické klenoty a o svůj původní ráz.

Drahomíra, 1935:

„Jak jsem měla tři roky, začala válka. Nevím, v které moudré hlavě to vzniklo, že se odstěhují odsud. Na auto nás jeden známý vzal a jeli jsme do Bystřice pod Hostýnem. Ale po týdnů už toho měli všichni asi dost, tak jsme se zase vrátili. Ale jak šla fronta, byli jsme ve Stěbořicích, to je devět nebo deset kilometrů od Opavy, tatínek se tam narodil, tak prostě tam nás ubytovali u nich. Jak jsme se vraceli nazpátek, brácha si mě vzal bokem a slíbil mi pořádný výprask, jestli budu brečet, jak pojedeme Opavou. Mamka byla velmi citlivá a on měl strach o ni, jak to uvidí, jak Opava vypadá, že to bude moc zlý. Já jsem asi nebrečela, protože na výprask si nepamatuju.“

Po válce čekal Opavsko další traumatizující zážitek, a to nucené vysídlení československých Němců. Narátoři se shodují na tom, že toto rozhodnutí nejvíce odnesli ti nejobyčejnější lidé, kteří většinou ani nechtěli své bydliště opustit, protože se tady cítili doma, jejich rodina zde byla usazena již po několik generací a k Hitlerovi nijak zvlášť nevzhlíželi. Problém však cítili u tzv. Henleinovců, tedy těch Němců, kteří souhlasili s okupací. Za války si Opavu přivlastnili, úřady a školy byly německé. Pokud někdo ze starší generace němčinu neovládal, musely se ji učit jeho děti. Obvyklé ale bylo, že minimálně jeden člen domácnosti německý jazyk ovládal, a to jednoduše z existenčních důvodů. Německy hovořící obyvatelé s koncem války čekal drsný osud, kolektivně byly označeny za nepřátele znovuobnoveného Československa a nuceně vysídleny.

Miroslav, 1940:

„Po válce byla Opava vysídlena. Těžko se loučilo s některými lidmi, co byli odvezeni. Někteří byli i velmi hodní lidé. Neměli to tady lehké. Naši lidé, ti, co nepřiložili ani prstíček k osvobození, tak o těch se říkalo, že byli nejhorší ze všech, ti se k těm Němcům chovali nejhůř. Celou válku se neprojeví, byli loajální s režimem, a pak z nich najednou byli vlastenci. Měl jsem kamaráda, otec Němec, matka Češka. Brali se před rokem '38, tak

mohli zůstat. Ono záleželo na národnosti, mohli jsme se rozhodnout, jestli jsme Češi nebo Němci – podle sčítání v roce '35. My, Slezáci, jsme si ale přáli, aby odešli, protože ještě za války sami Němci řvali, že chtějí odejít. A tak šli. Nebrali ohled na to, že my jsme tady doma, tak jsem je nelitoval. Bylo to politické rozhodnutí, tak to prostě bylo.“

Následovala vlna osídlování. Do Opavy se stěhovali lidé především z okolních vesnic, tradice tady zůstaly alespoň v určité míře zachovány, menší obce pak byly osídlovány lidmi ze střední a jižní Moravy, ale například i Slovenska. Novoosídlenci za mírný poplatek dostávali majetek po německém obyvatelstvu, našli se i takoví, kteří z morálních důvodů zachovalý majetek odmítali, a raději opravovali bombardováním zničené ruiny, kde doposud žili. Největší poptávka byla v té době po stavebním materiálu a jídle, obě komodity byly nedostatkovým zbožím. Ozbrojení Rusi, kteří stáli za osvobozením Opavska, naštěstí nezůstali na území dlouho, neboť z nich šel podle v té době dětských očí informátorů strach. Doba to byla nebezpečná především pro mladé dívky, výjimkou nebylo znásilňování. Na vesnicích se lidé vraceli k zemědělství, které bylo za války zanedbáváno. Ve staveních žily dohromady i tři generace, aby se měl kdo starat o děti, když byli rodiče na poli.

Květoslava, 1946:

„Žili jsme skromně. Staříček, to jsme tak říkali, jak se dneska říká dědeček, nám vždycky u petrolejky, to ještě ta elektřina nebyla moc, vyprávěl příběhy o okolí. My jsme byli hodně spjatí. I ta vesnice. V neděli nás staříček bral do kostela, samozřejmě. U nás ve vesnici je pěkný kostel, ale byla tam mše párkrát do roka, tak jsme chodili do vedlejší. Chodívali jsme pěšky, a jak jsme šli z toho kostela, ukazoval nám, kde co je, a tak jsme poznávali okolí.“

Během rozhovorů vyšlo najevo, že náboženské vyznání, jež má na Opavsku největší tradici, je římsko-katolické. Žádný z informátorů v této věkové skupině se k jiné víře nehlásil. Dotazovaní zmínili, že nedělní návštěvy v kostele byly povinné. Děti byly ve většině případů doprovázeny prarodiči nebo aspoň jedním z rodičů. V pozdějších dobách, hlavně v dobách socialismu, měli s návštěvami kostela problém.

Emocionálně náročné bylo pro informátory téma architektury. Všichni, a to bez výjimky, vypichují vzhled předválečné Opavy. Přiznávají ale, že by tento architektonický ráz neměla, nebýt dějin spjatých s Německem. Litují, jak se k vybombardované Opavě postavil minulý režim, majestátní budovy byly nahrazeny zástavbou v socialistickém duchu. Na druhou stranu uznávají, že tak alespoň vznikly po válce pracovní příležitosti. Řada dotazovaných vlastní publikace, ve kterých jsou porovnány původní budovy se současností, čas od času jimi i dnes listují, aby ani oni sami nezapomněli na krásy města.

Jakub, 1945:

„Strašně rád, teď už možná tolik ne, ale dříve určitě, jsem chodil po městě, díval se na ty historické budovy, navštěvoval místa v okolí jako třeba sv. Anna. Velice rád jsem chodil do Slezského muzea, to Slezské muzeum je jedno z nejstarších ve střední Evropě, nejstarší u nás a má dvě stě let. Jednotlivé expozice, které byly pravidelně obměňovány, to bylo pro mě, ať už jako dítě nebo potom už jako mladého člověka, velice, velice zajímavé. No a v poslední řadě jsem taky chodil rád, a možná, že je to pro někoho divné, chodil na hřbitov.“

Antonín, 1931:

„Naštěstí, navzdory válce, zůstaly v Opavě některé ty krásné budovy. Na náměstí Hláska, divadlo, to se pak znovu zlepšilo po tom, co to komunisti udělali po svém. Ty paláce taky, Blücherův a Sobkův. Pak celý kylešovský kopec a původní vily. A koupaliště ze třicátých let, to je architektonický skvost. A pro Opavsko je přece typická slezská gotika – katedrála Nanebevzetí Panny Marie, ta celá z červených cihel, jakoby německá.“

Z výzkumu dále vyplynulo, že další aspekt, který všechny narátory spojuje, je jazyk a především jeho místní dialekt. Zde se střetáváme s neshodou, zda jsou lidé na místní dialekt hrdí nebo naopak. „Wasserpölstina“, která se na území Opavska, podobně jako v celém zbytku Slezska, před lety používala zcela běžně, je směs českého a polského jazyka, doplněna navíc o germanizmy. Od používání tohoto dialektu se pomalu upustilo v poválečném období, kdy na území Opavska přišli lidé z jiných částí země, protože tento způsob vyjadřování pro ně byl absolutně nesrozumitelný. Ve škole se začalo učit v češtině,

ta se pak rozšiřovala i do domovů. Užívání dialektu bylo samozřejmě mnohem silnější na vesnicích, kde se zbytky „wasserpolštiny“ používají dodnes.

Kateřina, 1940:

„V té mluvě se používá přízvuk na poslední slabice, tak ten je vlivem Polska, protože ho má tak polština, v žádném případě ne němčina. Já si myslím, že v té starší generaci je vliv němčiny mnohem silnější a stále tam zůstává v tom jazyce. Na novou generaci už se to v žádném případě nepřenáší, ta hrůza. Já to nářečí znám, ovládám ho, ale nepoužívám to. Zním to ze života, když jsem učila, děti mi ve škole pořád rozšiřovaly obzory, co donášely z domu. U nás jsou výrazy, které v jiných nářečích neexistují. Když přijely mamčiny sestry z Brna, vím, že spouště slov nerozuměly, tak jsme museli překládat. Ale naše maminka dbala na to, abychom je doma nepoužívali.“

Při snaze vzpomenout si na prvky slezské kultury na Opavsku, byl mezi informátory často zmíněn společenský život, především šlo o poutě, které se konaly v menších obcích kolem Opavy, přímo ve městě se žádné velké tradiční akce nekonaly. V místním dialektu šlo o tzv. karmáš nebo puť. Nejlepší pověst měl ten v Hrabyni, kde se scházelo pomalu celé Opavsko. Zde se také dotazovaní setkávali s místním folklórem, konal se průvod, zpívaly se písně ze Slezska, hrálo se divadlo a k vidění byly i málo výrazné slezské kroje, které si ale nejsou všichni informátoři schopni vybavit a popsat. Divadlo je pak zmíněno ještě v souvislosti s opavskou scénou Slezského divadla, která vždy četla tři soubory a byla velmi oblíbená. Folklórní kroužky existovaly i na školách, snaha udržovat slezské tradice pramenila spíše z vesnic než z města Opavy. Považovanou osobou, která se na Opavsku narodila, je mezi jinými jednohlasně Petr Bezruč. Autor básní je pro celé Opavsko významnou osobností, pod jeho jménem probíhá v celé oblasti mnoho kulturních akcí.

Marie, 1946:

„Paní učitelka nám vykládala o Bezručovi, to nás jako celkem zajímalo, jeli jsme se podívat i na jeho srub, který je na Ostravici. Říkala, že Bezruč nebyl moc pro návštěvy, takže když k němu někdo přišel, tak si buď zapálil cigaretu, anebo doutník. Když si zapálil

doutník, tak byl s tou návštěvou spokojený, když cigaretu, tak se snažil dát tomu hostu najevo, že se má brzo vypakovat.

Zdeňka, 1941:

„Já jsem dost kulturní barbar, u nás se to všechno bralo přes jídlo. To jsme měli slezské. Maminka vařila slezské zelo, typické omáčky. Tak jako ona já už to vůbec neumím. Jedli jsme třeba „prdeláčku“, tu prasečí polívku, tak jí určitě Čecháčci neříkají. A na Vánoce jsme dělali černou omáčku, říkalo se jí „viliovka“. Ale já co si pamatuju, tak jsem byla číman, pořád jsem musela něco podnikat. Tak když jsem kvůli práci jezdila po republice, ochutnávala jsem všude to naše národní jídlo knedlo-vepřo-zelo. A nejlepší bylo tu, doma. Slezské zelo je nejlepší. Tady to úplně jinak chutná.“

Slezská kuchyně je bezpochyby jednou z věcí, na kterou jsou na Opavsku pyšní. Je podobně jako jazyk ovlivněna kuchyní německou a polskou. Výbornou pověst má místní otické zelí, na které se mezi lidmi nedá dopustit. Pokrmy jsou z poctivého masa, před hlavním jídlem je ale zásadní dát si pořádně hustou polévku. Na Opavsku platí, že „polévka je grunt“. Hrdí však nejsou opavští Slezané jenom na gastronomii.

Většina informátorů zmínila, že vidí Slezany jako velmi „pracovité lidi“, až „dřívče“. Také jim jde „všechno svižně od ruky“. Je to podle všeho dáno podmínkami, ve kterých žijí. Oproti dnešním dnům byli na Opavsku dle informátorů v minulosti lidé družnější. Na první pohled jsou v tomto regionu lidé „drsní, v jádru ale velmi srdeční“, jen si k nim člověk musí najít cestu, jak vypovídali mnozí dotazovaní. Výrazně se však vymezují proti „prajzům“, obyvatelům Hlučínska. Slezská identita je u nejstarší generace pevně internalizována, převažují úvahy o danosti a přirozenosti „slezanství“.

Antonín, 1931:

„Slezan je přeci člověk jako každý druhý, jen je přilnutý k tady tomu kraji. Už i ti noví přistěhovalci se zabydlují, získávají vztah k té oblasti a stávají se Slezany. To je těžké. Ale chce to čas několika generací.“

Petr, 1934:

„Ve Slezsku jsem se narodil, tak tady taky umřu. Nás Slezany spojuje to místo, taky historie a jazyk, to jde všude poznat.“

Povědomí o Slezsku, konkrétně o opavském Slezsku, by se mělo podle informátorů udržovat, je-li oficiální historickou částí České republiky. Jednak by se o něm mělo hovořit doma, protože z rodiny si člověk odnáší do života nejvíce. Pouto by se mělo přirozeně tvořit během života. Pomoci by měla i škola, kde by se měly děti o svém regionu dozvědět alespoň základy, míní většina informátorů. Jedna informátorka s tím však nesouhlasí, protože nevěří tomu, že by měly děti takovou kapacitu, aby zvládly historii vlasti a navíc historii regionu.

Kateřina, 1940:

„Nevím, jestli ta historie je až tak důležitá na to, aby se přidávala, já nevím, třeba do učebnic dějepisu. Nejsem si jistá. Já si myslím, že každý region má tu velice starou historii, ale to není pro žáka na základní škole, ani pro studenta na střední škole, jedině by to mohla být záležitost pro vysokou školu a pro nějakou specializaci. Vědomostí, co musí děti dostat do hlavy z historie, z toho dějepisu, je tolik, že už tam na to není místo, aby ještě, když patří sem, hloubal do historie Slezska.“

Alžběta, 1928:

„Vypadá to teď tak, že Slezsko je Bohem zapomenutý kraj. Jestli to tady ta historie všechno zničila, já nevím. Komunisti neměli zájem na udržení tradice, chtěli jednu identitu a regionům hodně ublížili. I tak se udrželo aspoň něco. Musí se to předat dál, mladým, aby věděli, odkud jsou.“

Jakub, 1945:

„Takže vždycky, nevím, jestli to je tím, že to je tady to Slezsko, ale tím, že jsem tady vyrůstal, že jsem tady měl krásné vzpomínky, tím že jsem viděl tu proměnu Opavy a celého toho opavského Slezska, tak to mě tak nějak přitahuje a stále láká a pokaždé, když tady chodím městem, tak objevuji stále nové a nové věci. A proto i když jsem někde jinde,

v cizině, v jiných městech v republice, tak vždycky se rád vracím tady, protože to vnitřní pouto k tomuto místu a tady k této oblasti, k tomuto regionu je skutečně velice silné.“

4.3.2. Slezská identita očima střední generace

Střední generace byla zasažena socialistickým režimem, který ovlivnil a formoval život všech informátorů výzkumu. Hrůzy II. světové války na území Opavska se k této generaci dostávaly už jen z druhé ruky. Vzhledem k tomu, jak čerstvé a bolestné byly vzpomínky pro generaci pamětníků, děti jimi během života nezatěžovali, paměť války se předávala spíše sporadicky. Komunistická strana „slezanství“ nijak neumocňovala, systém žádné regionální vymezení nepřipouštěl. Zájem měl jen v jedné identitě, a tou byla příslušnost k dělnické třídě. Historický kontext Opavska je tak mezi obyvateli málo známý. Ve školních osnovách byly nenapravitelné díry. Komunistický režim si dějiny upravil podle obrazu svého, což ovlivňovalo též kolektivní paměť sledované generace.

Miloš, 1954:

„Nechtěl bych zažít válku, asi bych to nedal, nikdy jsem nic tak drastického nezažil. Vyrůstali jsme v milém krásném prostředí s babičkou, která nám o válce povídala. I to mi stačilo. Ale když pak v '68 přišli Rusi, tak jsem se bál, že je to ono, že bude válka. Měli jsme zrovna rozestavěný barák. Mě to hrozně deprimovalo.“

Miriam, 1957:

„Za komančů se nesmělo o spoustě věcí vůbec mluvit. Třeba o německé Opavě, to nešlo, ani slovo. Ani k informacím se člověk nedostal. Městský archiv byl pro veřejnost zavřený. Spousta lidí tady tak ani dneska neví a nezajímá je ta lokální historie. My jsme bohužel generace postižená tím, že to fakt nebylo možné. To je největší hnusota. Jestli se něco ví, tak to šlo všechno z rodiny. Jedině odtamtud.“

V devadesátých letech 20. století obyvatelé Opavska dostávají možnost prozkoumat lokální dějiny. Historický význam Opavska široce překračuje hranice regionu. Na tomto území se odehrávaly vrcholné dějiny českých zemí. Dnes mají zájemci o historii příležitost se o Opavsku dozvědět mnohé. Stálá expozice o dějinách opavského regionu je vystavena ve Slezském muzeu, Obecní dům, jenž byl nedávno zrekonstruován do původní podoby

a sídlí v něm Opavská kulturní organizace, pořádá komentované výstavy za účasti pamětníků. Provázené prohlídky po městě, jeho památkách a okolí pořádá hned několik organizací. Město Opava také vydává podstatně více informačních materiálů než kdy dříve, jako jednoduchou cestu k poznání. Novou podobu získal také Národní památník II. Světové války v Hrabyni u Opavy. I v menších obcích na Opavsku vznikají muzea, která se věnují regionální historii. Například v Holasovicích funguje muzeum Slezský venkov, na jehož vzniku se podíleli především starousedlíci obce a nadšenci, kteří chtějí chránit kulturní dědictví slezského regionu.

Eva, 1959:

„Chtěla bych se probudit v roce '38, 7, 6, 5, nevím. Chtěla bych to tady vidět. To všechno, co je nenávratně pryč, a nic tady z toho nezbylo. Mě ta historie zajímá, ale pořád mám mezery. Musím to dostudovat.“

Komplikovaná historie regionu se podepsala i na povaze opavských Slezanů. Informátoři poznamenávají, že jsou lidé v této oblasti „spíše drsní, tvrdí a netaktní, často také konzervativní a uzavření.“ Na prázdné a neupřímné fráze si podle získaných informací obyvatelé Opavska dvakrát nepotrpí. I tolik let po válce se na Opavsku najdou lidé, kteří chovají velmi silnou averzi vůči Němcům. Jedná se především o ty, kteří přišli na území Opavska v rámci dosídlování po nuceném vysídlení Němců. Stále u nich přetrvává pocit nejistoty a strachu, že by sudetští Němci mohli vymáhat svůj původní majetek zpět, a oni by tak přišli o domovy. S postupem času ale takovýchto názorů ubývá. V regionu také funguje jistá sounáležitost, pokud jde o důležitou věc, například aby se Opavsko dostalo do povědomí širší veřejnosti.

Lucie, 1975:

„My pokud chceme, tak já mám pocit, že se dokážeme semknout v jeden šik, tady ti místní. Bylo hlasování o nejpohádkovější hrad a zámek, někdy v roce 2008. Někde proběhlo v tisku, možná v regionálním deníku: podpořte svůj zámek Hradec na Moravicích. No co se stihlo tady na tom Opavsku, to bylo něco. My jsme se semkli pro mě neuvěřitelným způsobem, protože to se lidi potkávali a vyptávali se, jestli už všichni hlasovali pro Hradec, že to dopadlo tak, samozřejmě zámek Hradec nad Moravicí je pěkný, ale rozhodně bych ho

neřadila jako top, no a my jsme vyhráli. Pro Telč a pro Hlubokou hlasovala celá republika, ale pro Hradec jenom tady Opavsko.“

Aspektem, který je podobně jako pro nejstarší generaci velmi důležitý, je jazyk. „Wasserpolsština“ se používala i v mládí zástupců této věkové skupiny. Informátoři zmiňují rozdíly mezi mluvou na vesnici, kde byl dialekt velmi silný, a ve městě, kde se polská a německá slovní zásoba až tolik nepoužívala. Informátoři přiznávají, že si doma nikdy neuvědomili, že by měli vůbec nějaký přízvuk, oči se jim otevřely až po opuštění Opavska. Setkali se s velmi negativními názory na svou mluvu. Přízvuku na předposlední slabice, který obyvatelé Opavska sdílí se svými polskými sousedy, se jde velmi těžko zbavit. Charakteristickými pro tento dialekt je bez pochyby neopakovatelná kadence a frekvence slov. Informátoři se snaží nepředávat následující generaci tento dialekt v tak silné podobě, aby nebyli vystavováni výsměchu.

Anna, 1960:

„Mně na střední museli psát slovník. Chodila jsem na zemědělkou, bylo tam hodně dětí z vesnice a často jsme si nerozuměli. Mluvili nějak doma a nějak ve škole. Asi přepínali. Pamatuji si na část historky spolužáka z Holasovic, který vyprávěl, jak chodí jeho dědeček do hospody. Zaujalo mě už tehdy tohle: tyle pyskův, tyle rumův, děvuchám dejte po kafeju a mně tež. Tak probíhala objednávka. Asi se tak na vesnici vážně mluvilo. Já to ale z domu neznám, protože rodiče nejsou původem z Opavska.“

Monika, 1967:

„Vyrůstala jsem s babičkou, my jsme doma hodně používali ty místní výrazy. Mě to ale doted' baví. Používám to ale jenom doma a tady. Jinde by mi asi těžko rozuměli. Ted' mě třeba napadá: Kaj meškáš?“

Vliv Polska na Opavsko nelze zapřít. Poláci jsou podle informátorů dobří sousedé, i když podle některých byly vztahy mezi oběma národy před revolucí přátelštější, lidé si více vážili přeshraničních kontaktů, které se jim podařilo navázat i přes složitost politické situace. Někdy mají lidé z Opavska tendenci své severní sousedy podceňovat, ti jsou v některých oblastech dokonce mnohem dál. Pasivně polštinu ovládá valná většina

obyvatel Opavska, někteří se domluví i aktivně. Je přece logické, že si dva slovanské národy rozumí aspoň v řeči. Na tu jsou na Opavsku také zvyklí z rádia a televize. Ještě před rokem 1989 měli polští sousedé kvalitnější program, do televize se dostaly filmy ze západních zemí.

Kultura v opavském Slezsku však nebyla a není pro střední generaci pouze otázkou sledování polských večerníčků v televizi. Kulturně-tradiční akce byly spíše záležitostí vesnic. Na takových slavnostech se informátoři setkávali se slezským krojem. Poutě a karmáše probíhaly například v Hrabyni, tato pout' měla nejlepší pověst. Na školách existovaly folklórní soubory, které propagovaly slezskou kulturu. Místní pěvecké sbory vchovaly prvotřídní umělce, ti se i v dnešní době vracejí koncertovat zpátky do opavského regionu.

Michaela, 1970:

„Pamatuju si, jak otec v jednom kuse visel na anténě, to jsme bydleli ještě v domě, a ladil poláka. To byla jediná televize, na kterou se dalo v té době koukat. Samozřejmě ten dabing byl slabší, ale aspoň jsem konečně slyšela angličtinu. Celá moje generace musí znát polské večerníčky z paměti“

Někteří ze zúčastněných přiznávají, že zaměňují označení Slezsko za severní Moravu, když mluví o svém původu, nebo říkají, že jsou přímo z Moravy. Ulehčují tak lidem, podle vlastních slov, orientaci v rámci České republiky. Nestává se jim totiž zřídka, že lidé při zmínce o Slezsku tápají, kam ho vlastně mají geograficky umístit. Část informátorů má za to, že má Slezsko k Moravě velmi blízko, situace je v dnešní době navíc umocněna krajským uspořádáním, v termínu Moravskoslezský kraj je ale hodně vliv cizího elementu – Ostravy. Generalizace se však nehodí pro každou příležitost.

Vítězslav, 1957:

„V rámci Česka to беру jako Moravu a Čechy, tam trošku ten rozdíl jakoby cítím, takovou tu negaci k těm Čechům. Mně připadá, že máme blíž k těm Moravákům. Nebo já se tak cítím. Neříkám nikomu, že jsem ze Slezska, říkám, že jsem z Moravy, že jsem ze severní Moravy, tak to vnímám.“

Ludvík, 1957:

„Já nerozlišuju Slezsko a severní Moravu. Jsem rád, že vůbec lidi poznají nebo vůbec, že uznávají severní Moravu jako takovou, že rozlišují Moravu severní, jižní atd. Na Slezsku nijak nelpím. Ale proč by se to nemělo používat, dyť jsme ve Slezsku. Ono to tady není rozděleno, tady není hranice. Je tady hraniční kámen, kde končí Slezsko, tam vždycky zamávám a říkám: Ahoj Slezsko, drž mi palce, už jsem tady na Hané. On jak je to dneska Moravskoslezský kraj, je to zavádějící.“

Eliška, 1960:

„Když jsem nastoupila do místních novin, začala jsem si teprve uvědomovat, že tu je Slezsko. Pamatuji si na okamžik, kdy jsem psala nějaký článek a to Slezsko jsem tam neuvedla. Volal mi místní patriot, starý pán, a říkal: vy v novinách musíte být přesní, vy jste měli napsat severní Morava a Slezsko. Od té doby píšu všude už jako Slezsko.“

Velkou obavu mají informátoři ze špatné výchovy mládeže, nevědomosti a příklonu k materiálnímu věcem. Ty totiž rozptylují řadu lidí od zájmu o místo, kde žijí, a nejsou tak na svůj domov dostatečně hrdí. Valná většina informátorů je ráda za to, kde žije, cítí sounáležitost s lidmi svého regionu, a doufá v jeho budoucí rozvoj. Někteří přispívají k rozvoji třeba nákupem místních produktů nebo sponzoringem kulturních akcí týkajících se opavského Slezska.

Anna, 1960:

„Kdyby se mě někdo dřív zeptal, jaký je můj vztah ke Slezsku, asi bych řekla, že tady bydlím a hotovo. Když se nad tím ale zamyslím zpětně a skládám si dohromady všechny střípky, tak jsem možná větší patriot, než jsem si myslela. Je dobře, když člověk žije chvíli jinde, aspoň si pak časem uvědomí, kde je doma a jak to tady má vlastně rád, co tě tady drží.“

4.3.3. Percepce „slezanství“ nejmladší generací

Dosavadní průběh života nejmladší generace ovlivnila v největší míře tzv. sametová revoluce v roce 1989. Mezi dotazovanými jsou i tací, kteří tuto událost nezažili. Většina informátorů ji však zažila a to v útlém věku, zásadní je tedy pro tuto generaci až

život porevoluční. Slezsko je pro většinu dotazovaných především historické území, určitou sounáležitost s touto oblastí vnímají všichni, jen intenzita je do značné míry individuální.

Dle dotazovaných by se mělo povědomí o významnosti Slezska nejen z historického úhlu pohledu mezi obyvateli uchovat a dále šířit. Důležité je, aby nedošlo k situaci, kdy by se Slezané vymezovali moc silně, protože v rámci České republiky nemá Slezsko silné postavení. V tomto duchu by se měli lidé vychovávat už od dětství. Základ by měl podle dotazovaných pramenit v rodině, zároveň ale všichni přiznávají, že v nich vztah ke Slezsku nebyl přímo nijak budován, a že o regionu nemají dostatek informací, aby je mohli předávat dalším. Ve škole se tomuto regionu řada z nich vůbec nevěnovala.

Lenka, 1990:

„Ve mně rodiče nebudovali vztah ke Slezsku, protože oni neměli důvod, nebyli odsud nikdy pryč, tak jim to nepřišlo potřebné. Mamina je odsud, nepoznala, že někomu přijde srandovní, jak mluvíme. Ona byla zvyklá pořád být tady. Ale já bych to třeba pěstovala víc v dětech.“

Barbora, 1989:

„Nevěnovali jsme se ve škole Slezsku, ale ono by se to teď mělo měnit. Podle nových osnov by se v 6. nebo v 7. třídě mělo učit o tom svém městě. Mělo by se učit o dějinách a o všem, co tady máme, snad by se měly dělat i procházky po těch zajímavých místech. Musíš přece vědět o regionu, ve kterém žiješ.“

Petra, 1984:

„Budu se snažit předat dál svým dětem to, co o Slezsku vím. Když jsem nad tím přemýšlela, zjistila jsem, že o tom místě až tolik třeba nevíš. Jasně, tak 1124, založení Opavy, historické hlavní město a tak... Chtěla bych, aby moje děti věděly, odkud pocházím, co tam všechno je, co tam bylo. Strašně ráda bych jim to ukázala. A v téhle souvislosti si uvědomuju, že to je to místo, ke kterému já mám nějaké pouto.“

Mezi informátory panuje vzácná shoda týkající se slezské kultury, tradic a folklóru. Tato generace zažívá totiž úpadek těchto důležitých atributů „slezanství“. Informátoři se

domnívají, že dochází k postupnému „zapomínání“ slezské kultury. Tradice se v omezeném počtu udržují spíše na vesnicích, a to především směrem na Hlučínsko. Oblast tzv. prajzké si i nadále uchovává svůj typický ráz. Opavsko tyto tendence nemá. Se slezským krojem se zástupci této generace mají možnost setkat jen v rámci slavností, které se konají párkrát za rok, a mají-li zrovna to štěstí, že narazí na vystoupení folklórního souboru, který má ale i v této době členy v dětském věku. Lidé by měli podle dotazovaných projevit snahu o zachování místních tradic, protože i ty spoluvytvářejí místo pro žití.

Kulturní vyžití má na Opavsku vzhledem ke své poloze podle názorů informátorů poměrně vysokou úroveň. V průběhu celého roku se pořádá velké množství akcí, které mají spojitost s Opavskem, častěji přímo s Opavou. Výtvarné výstavy bývají zaměřeny na minulost, v posledních letech se však týkají i budoucnosti. Vedení města se snaží zapojit obyvatele do návrhů o budoucím vzezření regionu, což informátoři hodnotí kladně.

Adéla, 1985:

„Bývají tady výstavy - fotografie, malby, sochy až tak ne -, které vychází z minulosti a týkají se Opavy. Myslím si, že je tam spousta lidí, teď už to bude čím dál tím méně, ale byla tam silná ta generace, co zažila válku, a ty lidi to mají v sobě, spousta lidí se to dotýkalo a je to pro ně lákavé. Lákavé v tom smyslu, že o tom chceš něco vytvořit a víš, že si to najde svoji komunitu, která se na to přijde podívat. Babička se přijde podívat na zpracované vzpomínky a vezme tam i vnuka, aby mu to, co mu doma povídá, aby mu to i ukázala.“

Je to právě řeč a místní dialekt, který vnímají informátoři jako atribut, kterým se vymezují oproti lidem z jiných částí republiky. Dialekt dokonce označují jako problematický, a to kvůli charakteristické slovní zásobě, která je pro některé nesrozumitelná. A to i přesto, že v současné době dochází k jeho pomalému vytrácení na území opavského regionu. V porovnání s prarodiči této generace, tedy těmi, kteří běžně mluvili tzv. wasserpolištinou, používají dnes informátoři mnohem méně germanismů. Mluva se zdá být na první pohled spisovná, pravdou je, že typická je v místním dialektu záměna druhého pádu za čtvrtý, neoslovování apod.

Dotazovaní bývají kvůli svému dialektu označováni za „Ostraváky“, což nesou nelibě. Vztah k Ostravě mají buď neutrální, nebo spíše záporný. Podobně se vymezují i proti tomu, když je někdo označí za „Moraváky“, nebo myslí-li si podle mluvy, že pochází ze severní Moravy. Je to dáno tím, že Ostrava je často považovaná za hornické a průmyslové město, kde je tvrdá životní realita. Opava je však vnímána jako čisté a dobré místo pro žití. Ve většině případů cítí informátoři vůči zařazení Opavska do severní Moravy silnou averzi.

Barbora, 1989:

„Když ještě žila babička, tak ta mluvila „po našemu“, tou „wasserpolštinou“. A tam je jasný vliv pohraničí i historie. Mísí se tam všechno, polština, slovenština, trochu němčiny. My už tak ale nemluvíme. Máme sice speciální slova jako třeba rožni nebo zatři. Jo a nejlepší jsou cukle. To mi občas svět nerozumí a myslí si, že jsme tady divní.“

Tomáš, 1989:

„Já věřím, že ta naše řeč musí být pro jiné vtipná. Mně přijde, že když člověk mluví takhle, tak může být jakkoliv inteligentní, ale první, co ti cvakne v hlavě je, že je to buran. Pak nás tak můžou jinde vnímat, ale to je tou řečí.“

Ondřej, 1986:

„Když někde jsem a oni se mě zeptají podle přízvuku, jestli jsem ze severní Moravy nebo z Ostravy, tak to zuřím. Tady je to hrozný rozdíl oproti Ostravě! Vždyť Opava je i mnohem hezčí než Ostrava.“

Laura, 1990:

„Pravda je, že se na to v práci hodně zaměřuju, když provázím po Ostravě zahraniční hosty, když se jdeme podívat na Slezsko-ostravský hrad a pak k řece, tak vždycky říkám, že za řekou je to Slezsko a před řekou Morava. Ptají se mě, co to je. Říkám, že jsou to historická území České republiky. Na to se zaměřuju, to je taková zajímavost. Důležitá.“

Jen dva informátoři přiznávají, že ke Slezsku necítí vyslovené pouto, život tady mají rádi, ale pokud by se naskytla příležitost, přestěhovali by se i jinam. Není jim blízký

údajný charakterový rys obyvatel opavského regionu. Dle tohoto stereotypního obrazu jsou „drsní“ a „chladní“. Lidé z jiných částí Česka jim připadají „vstřícnější“, působí na ně lépe, nikoliv tak negativně jako Slezané. Na představě o charakteru Slezanů se podle informátorů podepsala složitá historie.

Roman, 1990:

„Můj vztah ke Slezsku se změnil, šíleně. Když jsem byl menší, hodně jsem chtěl pryč, dokonce vypadnout z republiky. To je to poslední, co bych chtěl. Nikam mě to netáhne. Překlopilo se to v to, že bych zůstal. A teď je to v takovém stavu, že bych nechtěl ani z našeho regionu. Rád bych zůstal ve Slezsku. Čím jsem starší, tím víc mě to tady táhne.“

Martin, 1989:

„Mám na hrudi vytetováno: „Být bez rodiny je nepředstavitelné, být bez vlasti je nesnesitelné, ale milovat obojí je krásné.“ A tady k tomu mám slezskou orlici, protože jsem Slezan. Nikomu to necpu, ani nechci. Na to si každý musí přijít sám a vybudovat si ten vztah. Já na Slezsko a Opavu nedám dopustit.“

Václav, 1982:

„Po škole jsem chtěl do světa. V Anglii jsem přísel na to, že můj domov je Česko a teď i Opava, a to jsem si předtím neuvědomoval. Myslel jsem si, že můžu žít kdekoliv. Ale teď už vím, že je pro mě důležitá ta kultura národa, krajina, jazyk a lidi. Nějakou dobu být pryč můžu, ale doma jsem tady. Můj domov je Opava.“

5. VYHODNOCENÍ

Záměrem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké stěžejní atributy formovaly a formují „slezanství“ na Opavsku. Daná problematika byla zkoumána z mezigenerační perspektivy. Vyhodnocována byla data získaná od tří generací informátorů, sledována tak byla také otázka transmise slezské identity mezi generacemi. Díky narativním a polostrukturovaným rozhovorům vyšlo najevo, jaké jsou hlavní prvky „slezanství“ ve vymezeném regionu. Jejich výčet se liší v souvislosti s délkou života a prožitými zkušenostmi jednotlivých informátorů. V praktické části práce byla pozornost věnována především těm atributům, o kterých se explicitně zmínili všichni informátoři dané generace. Další prvky, které by mohly formovat slezskou identitu, byly pro jejich nevýznamnost opomíjeny.

Zcela jasným atributem slezské identity, na kterém se shodnou všechny tři zpovídané generace, je jazyk a pro Slezsko typický dialekt. Nejstarší generace ještě pamatuje němčinu jako úřední jazyk, dále aktivní užívání tzv. wasserpolštiny na území celého Opavska. Střední generace si je vědoma tohoto dialektu především na vesnicích, ve městě už tak častý nebyl. Nejmladší generace je přesvědčena o tom, že z původního dialektu zbyl v dnešní době lidem jen špatný přízvuk a nevelký počet slov původem z německého a polského jazyka. Způsob vyjadřování je podle dotazovaných pro Opavsko i Slezsko obecně charakteristický, obyvatelé tohoto regionu se tak díky němu dají lehce identifikovat napříč celou Českou republikou.

Důležitým aspektem, který se na současné podobě Opavska podílel, je bezesporu historie. Ta dle informátorů zásadně ovlivnila „charakter obyvatel regionu“ a odvozuji od něj stereotypní představu typického Slezana. Dotazovaní charakterizují opavské Slezany jako „nepřístupné“, „tvrdé“, „narovinu jednající“ a „pracovité“ obyvatelé. V důsledku poválečných změn ve struktuře obyvatelstva nebylo navíc lehké uchovat lokální folklór a tradice, do opavského regionu se po druhé světové válce přistěhovali lidé z různých koutů Československa, kteří na „slezanství“ nelpěli. Na zapomnění měl podle informátorů podstatný vliv i socialistický režim, pro který nebylo udržování regionálních tradic prioritou. Minulým režimem byla oslabena i historická paměť nejstarší a střední generace. V současné době se na úpadku folklóru a lokálních tradic podepisuje především globalizační trend a nezájem generací mladších. Přesto se však v menších obcích na území Opavska dodnes pořádají tradiční poutě a v malé míře fungují i folklórní soubory.

Identitu nejstarší generace z velké části formoval zážitek druhé světové války. Také předválečné soužití několika národnostních menšin na Opavsku mělo nezanedbatelný vliv. Za podstatné atributy označuje nejstarší generace architektonické památky, lokální kuchyni a také osobnost Petra Bezruče a s ním spjatý kulturní program regionu. Střední generace žila podstatnou část svého života v socialistickém Československu, obyvatelé Opavska měli díky geografické poloze regionu nadstandardní vztahy s Polskem, i dnes se mezi lidmi udržuje alespoň pasivní znalost jazyka severních sousedů. Dotazování této generace popisují snahy o rozvoj jednotlivých obcí, ke kterému se snažili sami přispívat, dnes mají k těmto aktivitám mnohem více příležitostí. Oproti střední generaci má ta nejmladší v životě větší možnosti, které jí umožňují získat nadhled. Charakteristický je ale pro tuto generaci nezájem o tradice a folklór, ty v jejich očích upadají. Percepce „slezanství“ je pro informátory velmi individuální.

Povědomí o slezské historii a kultuře by podle všech účastníků výzkumu napříč generacemi mělo být udržováno, nejlépe však prohlubováno, přestože i oni sami přiznávají, že mají ve znalostech o Slezsku určité mezery. Vztah ke Slezsku by měl vycházet z rodinného kruhu, pomocnou ruku by pak mělo podat školství. Je však otázkou každého jedince, jak všechny dojmy zpracuje. Žádný z rodičů ve svých dětech „slezanství“ uměle nepěstoval, k hrdosti a vztahu ke Slezsku nebyli informátoři otevřeně motivováni, ani se o to sami nepokoušeli u vlastních dětí.

Většina informátorů se hrdě hlásí k Opavsku, považuje ho za svůj domov a lpí na tom, aby se zde dobře žilo. Spíše neutrální vztah má jen pár z dotazovaných a negativní ani jeden z informátorů této bakalářské práce. Dotazování jedinci nejstarší generace jsou pevně spjati se Slezskem, podotýkají však, že se stejně jako oni nemusí cítit novoosídlenci, protože vybudovat si vztah k regionu, ve kterém člověk nemá kořeny, je často velmi náročné. Někteří jedinci střední generace se nebrání zahrnutí Opavska do severní Moravy, zastávají tak ale menšinový názor. Nejmladší generace Opavsko jako severní Moravu nevnímá, toto zařazení chápe v pejorativním kontextu. Dotazování všech tří generací se jasně vymezují oproti Ostravě.

I přesto, že si informátoři neuvědomují, že by docházelo k přímé transmisi slezské identity, je možno najít napříč generacemi společné atributy, které tuto identitu formují. Jednoznačným prvkem, který se předává mladším, je pro Slezsko typický dialekt. Mladší generace si však uvědomují neznělost dialektu, používají ho oproti starším lidem

v omezené formě, a to nejčastěji na vesnicích. Všechny generace navíc spojuje minimálně pasivní znalost polského jazyka. Z výzkumu je také patrné, že se v průběhu doby nemění základní charakterový rys obyvatel Opavska, vlastnosti, které zmiňují účastníci výzkumu, jsou „přímost, tvrdost a pracovitost“. Folklor a lokální tradice jsou mezigeneračně přenášeny pouze v omezené míře, jde především o tradici vesnických slavností. Ostatní atributy nejsou podle informací získaných z výzkumu mladšími generacemi považovány za zásadní.

6. ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se zabývala otázkou, jaké atributy tvořily a tvoří slezskou identitu v opavském regionu. Percepce „slezanství“ byla srovnávána na třech generacích Slezanů. Práce se také zabývala skutečností, zda dochází k mezigenerační transmisi atributů slezské identity, které byly zmíněny informátory této práce.

Sledované oblasti Opavska se dotkly dramatické události novodobé historie hned v několika oblastech. K jednoznačné proměně došlo z architektonického hlediska, druhá světová válka a socialistický režim za sebou zanechaly znatelné stopy. Změnil se i česko-polský přeshraniční vztah mezi obyvateli Slezska, v dobách minulého režimu byl totiž nesrovnatelně přívětivější. Také složení obyvatelstva prošlo výraznými obměnami. Od soužití několika rozdílných národností až po příchod novoosídlenců z jiných částí země.

Lokální dialekt, folklórní tradice a další kulturní prvky daného regionu tak čelily značným vnějším vlivům, kterým nebylo lehké odolat. V této konkurenci nejlépe obstál jazyk v podobě místního dialektu, který častěji používá starší generace. Dodnes si lidé ve Slezsku oblékají „štrample“, i když samozřejmě ví, že nosí punčocháče. Historická a kulturní paměť utrpěla především díky socialistickému režimu, ten „slezanství“ nijak neumocňoval. Další možnou příčinou je nezájem o slezskou identitu mezi novoosídlenci. K transmisi lokálních tradic a folklóru tak dochází ve velmi omezené míře.

Nejstarší obyvatelé tohoto regionu jsou si vědomi, jaké bohatství, ať se jedná o historii, architekturu, či kulturu ve Slezsku mají. I když jim Slezsko někdy připadá jako bohem zapomenutý kraj, především kvůli své geografické poloze v rámci České republiky, nechtějí, aby „slezanství“ upadlo v zapomnění. Střední generace lituje omezených možností při poznávání historie a kultury Slezska za minulého režimu a děsí jí vzrůstající nezájem ze strany generace nejmladší. Ta se sice pozastavuje nad důležitostí povědomí o slezské kultuře, přiznává však spíše její úpadek.

Jaká je tedy odpověď na stěžejní myšlenku z úvodu práce, zda existuje slezská otázka? Podle výpovědí informátorů této bakalářské práce se alespoň pro případ Opavska jeví jasně. Slezská identita byla s Opavskem a jeho obyvateli spjata pevným poutem. Tento vztah však prochází výraznou změnou, povědomí o slezské identitě má sestupnou tendenci. Sami Slezané se podílí na tom, co se za aktuální identitou skrývá a jakým směrem se bude v budoucnu ubírat.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

7.1. Literární zdroje

ANTONSICH, Marco. *National identities in the age of globalisation: The case of Western Europe*. In: *National identities*, roč. 11, č. 3 (2009).

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001, 317 s. Obzor (Prostor), sv. 33. ISBN 8072600516.

BERGER, Peter L a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

GAWRECKI, Dan. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2003, s. 369-654. ISBN 80-7248-226-2.

HALBWACHS, Maurice, Gérard NAMER (ed.) a Marie JAISSON (ed.). *Kolektivní paměť*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 289 s. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-016-2.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: J. Budka, 1993, 297 s.: obr. ISBN 80-901-5490-5.

HEŘMANOVÁ, Eva a Pavel CHROMÝ. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2009, 348 s. ISBN 978-80-7357-339-3.

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 233 s. ISBN 978-80-7419-018-6.

HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí: sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, 170 s. ISBN 978-80-7330-109-5.

CHROMÝ, P.: *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů*. In: JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 163–178. ISBN 80-86561-10-0.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-717-8535-0.

JOHNSTON, RONALD, JOHN (eds.): *The Dictionary of Human Geography*. Oxford: Blackwell Publishers, 2000, s. 687.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 315 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-093-3.

MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: CERM akademické nakladatelství, 2009, 303 s. ISBN 9788072045600.

MANNHEIM, Karl. *Problém generací*. Sociální studia, Brno: Fakulta sociálních studií MU v Brně, 2007, roč. 2007, 1-2, s. 11-44. ISSN 1214-813X.

MARADA, Radim. *Paměť, trauma, generace*. Sociální studia, Brno: Fakulta sociálních studií MU v Brně, 2007, roč. 2007, 1-2, s. 79-96. ISSN 1214-813X.

MARADA, Radim. *Karl Mannheim: Sociologie generací*. S. 118-139. In: ŠUBRT, Jiří (ed.). *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 548 s. ISBN 978-80-7380-061-1.

NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 117 s. ISBN 978-80-7106-581-4.

PAASI, Anssi. *Region and place: regional identity in question*. In: *Progres in Human Deography*, roč. 27, č. 4 (2003).

PYNSENT, Robert B. *Pátrání po identitě*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1996, 278 s. ISBN 80-85787-40-7.

SIWEK, Tadeusz a Jaromír KAŇOK. *Vědomí slezské identity v mentální mapě*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000, 97 s. ISBN 80-7042-576-8.

SZALÓ, Csaba (ed.), NOSÁL, Igor (ed.). *Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 235 s. ISBN 80-210-3306-1.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. Vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

VANĚK, Miroslav (ed.) a Lenka KRÁTKÁ (ed.). *Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 541 s. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2813-4.

VENCÁLEK, Jaroslav. *Protisměry územní identity*. Český Těšín: Olza, 1998, 206 s. ISBN 80-86082-10-5.

WELZER, Harald, Sabine MOLLEROVÁ a Karoline TSCHUGGNALLOVÁ. *„Můj děda nebyl nácek“: Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Vydání první. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0228-4.

7.2. Elektronické zdroje

Česko. Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 32, s. 1521-1532. Dostupný také z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=101&r=2000>

Etické směrnice České asociace pro sociální antropologii. In: *Česká asociace pro sociální antropologii* [online]. [cit. 2015-11-20]. Dostupné z www: http://www.casaonline.cz/?page_id=9

KOČVARA, Vlastimil. Slezská otázka. In: *Malice slezská* [online]. [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: www: <http://www.maticeslezska-opava.cz/text/35-slezska-otazka.html>

O češtině, hlavně o té nespisovné. In: *Slovník nespisovné češtiny* [online]. 2008 [cit. 2015-11-29]. Dostupné z www: http://www.slangy.cz/SNC_O_cestine.html

SO ORP Opava. In: *Český statistický úřad* [online]. 2005, 2013-10-23 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z www: <https://www.czso.cz/documents/11288/17829678/8117adm05.jpg/82de18f2-7b9e-4568-8fe0-a9699c8e7004?version=1.0>

Správní obvody obcí s rozšířenou působností - Moravskoslezský kraj. In: *Český statistický úřad* [online]. 2004 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z www: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537770/8105zc17.pdf/ce322143-7f98-4466-ad86-5950fb4847db?version=1.0>

Stanovy Euroregionu Silesia. In: *Euroregion Silesia* [online]. 2015 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z www: http://www.euroregion-silesia.cz/show_text.php?id=euroregion-silesia-zakladni-dokumenty-CZ

Turistický průvodce Opavským Slezskem. In: *Opavské Slezsko* [online]. 2015 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z www: <http://www.opavske-slezsko.cz/turisticke-informace/turisticky-pruvodce-opavskym-slezskem/>

8. PŘÍLOHY

8.1. Transkripce rozhovoru s představitelem nejstarší generace

Mám přes sedmdesát let a nikdy jsem se nesetkal s tím, že by se někdo zabýval slezskou identitou na Opavsku. Možná právě proto, že tady ve Slezsku žijeme a všem to připadá jako samozřejmé, že když tady žijí, mají k těmto lidem, k tomuto prostředí nějaký vztah. Přestože jsem se ve Slezsku nenarodil, narodil jsem se v Brně, tak již v půl roce mého věku se rodiče přestěhovali do Opavy. Od té doby tady s několika málo přestávkami žiju.

Mám velice hezké vzpomínky na mládí, a sice v tom smyslu, pamatuji si, jak byla vybombardovaná Opava, jak tady byly samé trosky, rozvaliny, obnažené hluboké sklepy a jak jsme vždycky s otcem za ruku šli v neděli dopoledne na procházku. Když už jsem byl potom větší, tak jsme chodili celá rodina v neděli dopoledne na koncerty, které byly tady v parku uspořádávány na, dneska se to místo, anebo vždycky se jmenovalo, „Fogelberg“, a tam byla dopoledne promenádní hudba, a tam jsme s rodiči a se známými mých rodičů chodili a poslouchali. Bylo to velice příjemné. Potkal jsem hodně lidí, všichni chodili v oblecích, muži v oblecích, v kloboucích, ženy v nádherných kostýmcích, a byla to taková zvláštní atmosféra.

Pamatuji si, že když jsem začal chodit na základní školu, tak jsem byl taky, nebo jsem se stal ochotnickým hercem. Asi v sedmé třídě jsme nastudovali představení a s tím jsme potom objížděli všechny školy, a protože jsem se nebál a neměl jsem nikdy trému, tak jsem taky recitoval básničky na veřejnosti před shromážděním lidí, při školních besídkách, při různých kulturních akcích a podobně.

Potom jsem začal studovat střední průmyslovou školu a náhle se ve mně projevil hlubší zájem tady o to okolí, o ty krásné domy, kolem kterých jsem denně chodil, i o ty zchátralé domy, byť byly historicky cenné a staré. Začal jsem projevovat zájem o historii. Já jsem byl nesčetněkrát v muzeu, teda v archivu opavském, kde je shromážděno spousta písemností a dokumentů z celé historie, a tam jsem se vlastně dozvěděl, teprve na střední škole, protože doma jsme s rodiči až tak daleko do historie nechodili, že vlastně tady to Slezsko bylo součástí, že tady bylo nějaké knížectví opavské, že tady bylo knížectví bruntálské a knížectví krnovské a mnoho dalších malých knížectví, a že vlastně tohleto Slezsko kdysi v historii, ale ne zase tak dávno, patřilo do Rakousko-Uherska, což mně teda z části vysvětlovalo, proč jsou tady tak nádherné, velké obytné činžovní domy.

Samozřejmě že potom v průběhu Rakousko-Uherska se ta situace vyvíjela, i pokud se týká Rakouska-Uherska, Marie Terezie prohrála válku s Pruskem 1742 a část toho Slezska bylo zabráno a odstoupeno Prusku. Malá část hlavně na východ a jiho-východ Slezska dostala statut samostatného knížectví, neoficiálně zvaného jako rakouské Slezsko a centrem tohoto rakouského Slezska byla Opava. Co je zajímavé, a to už jsem si všiml jako malé dítě, že spousta té starší generace tehdy mluvila s takovým německým přízvukem, anebo velice často používala německá slova. Když jsem se na to ptal rodičů, tak říkali, že je tady velká německá enkláva, protože například v roce 1910, to už bylo těsně před začátkem první světové války a následně před rozpadem Rakousko-Uherska, tady k němčině se hlásilo asi 45 procent obyvatel, k polštině to bylo asi 31 procent a zbytek teprve byla čeština.

Pamatuji si, když se ještě vrátím do dětství, a to ještě bylo dlouho po padesátých letech, kdy na některých těch malých obchodech zůstaly ještě ty staré německé vývěsní štíty. Proto mě zajímala historie toho Slezska i dál, a taky jsem se v tom archivu dočetl, že například po vzniku Československa, to znamená v roce 1918, mělo Slezsko samostatný statut a nazývalo se Země slezská. Čili už tady byl určitý atribut toho, že se znovu uznává tady tohleto území jako specifické území se specifickou mentalitou lidí a s územím, které má dlouhou historickou tradici. Bohužel v roce '28, to znamená po deseti letech samostatné Československé republiky, to bylo za prezidenta Masaryka, došlo ke spojení, protože to Slezsko bylo už tenkrát, nechci říct hodně malé, ale bylo to malé území, a proto teda to spojil s Moravou a vytvořil tak zvanou Zemi moravsko-slezskou. Takže vlastně to Slezsko jako samostatná státní jednotka, samostatná správní jednotka bylo pouze relativně krátkou dobu.

Samozřejmě potom přišli komunisté po roce '45, a tím pádem to všechno skončilo, protože typicky pro komunistický režim byla centralizace moci, to znamená, že chtěli udržet tu republiku jako takovou, aniž by zdůrazňovali, zvýrazňovali jednotlivé zvláštnosti obyvatelstva, zvláštnosti území, zvláštnosti kultury, a chtěli mít prostě jednotnou socialistickou republiku. To se odrazilo i na rozvoji tohoto území, tohoto regionu. Já si vzpomínám, já jsem po maturitě šel na vysokou školu do Prahy a ty první dva, tři roky byly dost kruté, protože tenkrát v té době, a to byl rok '64, když jsme se jako studenti navzájem ptali odkud jsi, odkud jsi, tak ten říkal z Plzně, z Karlových Varů, což byla známá města i tenkrát, a já když jsem řekl, že jsem z Opavy, tak skoro nikdo nevěděl, kde ta Opava vlastně je. A co to je, a kde to je? A to mě trošičku zamrzelo, protože vzhledem

k té historii, kterou tady to území má, vzhledem k té mentalitě lidí, vzhledem k tomu významu, který tento region má, mi to připadalo nepochopitelné. A tak jsem si v duchu dával otázku, proč ti lidé o Opavě nic neví, proč se tak ptají. Je to neznalost ze základní školy, anebo je to jejich pohodlnost něco se učit dál. A pak jsem došel k závěru, že ta Opava vlastně nebyla nijak propagována. Kdybych já řekl, že jsem z Ostravy, tak to každý věděl, protože v Ostravě stavěl komunistický režim vítkovické železárny, novou huť Klementa Gottwalda, doly tam byly, takže každý věděl Ostrava, ó černá Ostrava, havíři, krátce mluví s takovým ještě zvláštním pro ně ne vždy srozumitelným přízvukem. Všichni se mě ptali, proč se nepřestěhuješ, jak tam můžeš prosím tě žít, a já jsem si tu otázku taky dával, ale vzhledem k tomu dětství, které jsem tady prožil, a vzhledem k tomu, co už jsem tenkrát o tom Slezsku věděl, a o té jeho majestátní historii, jenom tak na okraj, já jsem hltal všechny ty články o návštěvě císaře Josefa II. v Opavě, kudy přijel, kde bydlel, pak jsem hledal ty hostince, mám ještě starou německou mapu, kde byl ten hotel, kde bydlel ten císař, pak jsem zjistil, že už dávno není, že byl zničený před válkou, tam už stojí dneska to a to. Zpětně na základě té historie jsem procházel celou Opavou po těch místech popsanych a tam jsem si představoval, když jsem zavřel oči, aha, tady byl asi ten krásný hotel, poněvač ty dobové fotografie jsou k dispozici. A to mě zase utvrzovalo v tom, že jsem znovu sbíral ty fotografie, stále jsem se ještě vzdělával o tom Slezsku, hlavně vztah Habsburků a té dynastie k území Slezska, z hlediska státo-právního uspořádání, správního a administrativního uspořádání, a to mě tady neustále přitahovalo jako magnet.

Takže když potom jsem skončil vysokou školu a byla otázka, kterou řeší dneska spousta lidí úplně lehce bez problému, zda se vrátit, či nikoliv, tak jsem si říkal ne, já i když tu Opavu, i když tady ten region nikdo nezná, já se vrátím. Samozřejmě nebyla to jen otázka průmyslu, ale i otázka infrastruktury, protože z té Prahy do té Opavy se dostat tenkrát, i ještě v době nedávné, byl docela problém, protože letecké spojení neexistovalo, železniční bylo krkolomné, autem taky, protože dálnice byla jenom do Brna, a pak už se muselo jet okresními cestami. Spojení Opava a Ostrava bylo nevyhovující, protože ty cesty byly úzké, neodpovídaly tomu provozu, což se dneska už taky změnilo. Takže když jsem se vrátil zpátky po té vysoké škole a tady jsem se chtěl vrátit nejenom z nějaké nostalgie, že bych vzpomínal, co kdysi bylo a co už se stejně nikdy nevrátí, ale proto, abych, možná to zní nadneseně, ale abych se přičinil i já o to, aby ten region se stal známějším, aby ho

lidé navštěvovali a aby ukázal všem lidem, co vlastně město Opava v historii znamená a co může a jaký má potenciál, aby znamenala v budoucnosti.

Já jsem měl obrovskou výhodu v tom, že jsem se po sametové revoluci v roce '89 stal ředitelem významného závodu v Opavě a že tenkrát v té době ještě jsem měl dostatek prostředků, abych mohl začít taky i finančně podporovat některé ty spolky, některá ta sdružení, aby se znovu vrátil ten lesk Opavy, který měla v minulosti. Sponzoroval jsem různé akce. Bylo tady a ještě je tady spousta neznámých „hrdinů“ amatérů vysoce erudovaných, například známý Karel Kostera, který už léta organizuje koncerty, organizuje setkání zářijové Bezručovy Opavy, organizuje vánoční koncerty, organizuje koncerty významných umělců, kteří pocházejí z Opavska, kteří se narodili v Opavě. To mě samozřejmě nemohlo nechat lhostejným, a proto jsem se snažil jim i finančně pomoci, a taky jsem jim finančně pomáhal, pomáhal jsem i městskému divadlu, které se dvakrát přebudovalo, co já pamatuji, a které po revoluci mělo obrovské problémy. Pomáhal jsem jim podle všech těch možností svých a schopností.

Ale když se vrátím ještě k té historii, možná, že bych vyzvedl několik takových osobností, které, i když ta Opava tenkrát tolik známá nebyla, ale Bezruče určitě každý znal. A já osobně mám Bezruče taky rád, i když si myslím, že někdy byl trochu až příliš proletářský, má tady památník na Ostrožné ulici. Pak tady třeba studoval Gregor Mendel, a to je zase známý genetik, který rozvinul a založil teorii genetiky. A spousta dalších osobností.

Po revoluci jsme ucítili šanci, protože už i za komunismu byly snahy místních lidí a představitelů té kulturní fronty a intelektuální fronty, že by mohla být v Opavě někdy univerzita. Za socialismu to nešlo, protože ten režim neuznával Slezsko jako takové, ale ihned po té sametové revoluci jsme se pokusili znovu navázat na neúspěšné snahy v minulosti, a stal jsem se členem přípravného výboru pro vznik Slezské univerzity. Pamatuji si, že to byl nelehký úkol, že naproti bývalé hlavní poště, tam jsme měli zasedání v těch sálech a tam jsme se dohadovali, jak to teda udělat, kdo by nám měl pomoci, protože sami jsme na to neměli sílu s tou myšlenkou někde prorazit. Pomáhalo nám spousta lidí z bývalé České národní rady. Setkal jsem se s významnými osobnostmi ať už teda na úrovni Opavy, tak na úrovni státní a společně jsme teda dávali tu přípravu dohromady, ustavili přípravný výbor, který dělal všechny ty nezbytné administrativní, organizační kroky k tomu, aby Slezská univerzita mohla vzniknout. Ta univerzita skutečně vznikla,

nejdřív pod patronací Masarykovy univerzity v Brně, kdy tady vznikly dvě fakulty, od září '90 se už tady začalo učit na těchto dvou fakultách, ale stále to patřilo jako odloučené pracoviště Masarykovy univerzity. Během roku září '90 a září '91 byl přijat zákon České národní rady, teprve potom vznikla Slezská univerzita v Opavě, která měla dvě fakulty. Dneska už, myslím, má ty fakulty tři. Dokonce jsem dostal i takovou plaketu, ale to není důležité. Důležité je to, že se to podařilo. Protože současně v té době, jen tak pro zajímavost, vznikla právě tím zákonem ještě univerzita v Českých Budějovicích a v Plzni. Čili to byly jediné tři univerzity, které vznikly hned po revoluci, a Opava byla mezi nimi.

Ještě jsem se zapomněl zmínit o jedné věci. Strašně rád, teď už možná tolik ne, ale dříve určitě, jsem chodil po městě, díval se na ty historické budovy, navštěvoval místa v okolí jako třeba sv. Anna. Velice rád jsem chodil do Slezského muzea, to Slezské muzeum je jedno z nejstarších ve střední Evropě, nejstarší u nás a má dvě stě let. Jednotlivé expozice, které byly pravidelně obměňovány, to bylo pro mě, ať už jako dítě nebo potom už jako mladého člověka, velice, velice zajímavé. No a v neposlední řadě jsem taky chodil rád, a možné, že je to pro někoho divné, chodil na hřbitov. Protože opavský hřbitov se mi hrozně líbí, a když tam člověk chodí kolem těch hrodek a čte ta jména, tak mu nezbyvá nic jiného, než znovu zaběhnout do archivu a vyhledat si historii se jmény spojenou.

Kromě jiného byl tento region poznamenán také tím, že vlastně tady probíhaly urputné boje během druhé světové války. Opava byla skoro z 60 procent zničena. Ta obnova trvala poměrně dlouho, ne vždy se podařilo ty původní budovy vkusně nahradit novými stavbami, ale tím, že se na ty některé staré budovy postupně dávají fasády v původní podobě, tak ta Opava zkrásněla hodně. Když se vrátím ještě k osvobozovacím bojům, jak tady rudá armáda sváděla ty těžké boje, je tady známý památník Hrabyně. Ono to možná zní zprofanovaně, ale ono to má svůj vztah a má to svůj význam, protože těch sovětských vojáků tady padlo spousta. Na druhé straně k tomu je takový kontrast, když se tady podíváme v okolí, nedalo je komplex bunkrů Darkovičky, kde vlastně byli připraveni vojáci v osmatřicátém roce, připraveni bránit republiku v rámci mobilizace, nakonec byla demobilizace a tyto věci úplně dobrovolně z rozkazu museli vyklidit.

Bylo toho hodně, ale jak říkám, kdyby mi dneska někdo dal otázku, pokud se jedná třeba o vyžití kulturní, není daleko Ostrava, máme tady divadlo, na některá ta představení chodíme do Ostravy, často, pokud se jedná o koncerty nějakých hudebních skupin, to mě

moc nezajímá, protože tento typ hudby já rád nemám, ale jinak tady všechno je. A ten život má takový svůj řád a svůj systém. Možná je to i tím, že ti lidi se poměrně dost navzájem i znají a prostě vím, že vždycky, když budu potřebovat, tak mi někdo pomůže. Ale v takových těch jiných velkých městech, kde se neznají ani lidi z paneláku nebo z činžáku, ve kterém bydlí, tam je to prostředí, si myslím, takové chladné. A právě když jsou místa, ke kterým se ten vztah nevybuduje od dětství, útlého dětství, tak k nim člověk nemůže nikdy přilnout. Třeba mohu dokumentovat, já mám strašně rád Paříž, byl jsem tam nesčetněkrát, je to krásné místo, ale nemám k ní nějaký trvalý vnitřní vztah. Mám třeba vztah k nějaké budově, která se mi líbí, mám třeba vztah k té atmosféře, ale žít bych tam nemohl. Takže vždycky, nevím, jestli to je tím, že to je tady to Slezsko, ale tím, že jsem tady vyrůstal, že jsem tady měl krásné vzpomínky, tím že jsem viděl tu proměnu Opavy a celého toho opavského Slezska, tak to mě tak nějak přitahuje a stále láká a pokaždé, když tady chodím městem, tak objevuji stále nové a nové věci. A proto i když jsem někde jinde, v cizině, v jiných městech v republice, tak vždycky se rád vracím tady, protože to vnitřní pouto k tomuto místu a tady k této oblasti, k tomuto regionu je skutečně velice silné.

Mají Slezané nějaký typický společný charakterový rys?

Slezáci? Já nevím. Ona ta společnost se teď dost mění i vlivem globalizace. Ale myslím, že jeden takový rys aspoň u sedláků to si pamatuju, je otevřenost a čestnost. Já si pamatuji, že když jsme stavěli nový závod a ten pozemek mělo třináct různých vlastníků, a byli to vesměs zemědělci, a museli jsme jednat s každým, tak že prostě, když oni řekli ano, prodáme, tak to skutečně splnili. Myslím si, že ti lidi jsou tady zvyklí, nebo považují za samozřejmost své sliby dodržovat. To se mi líbí. Taková ta otevřenost a nevypočítavost, možná je to tím, že ti lidi nejsou tak „přechytralí“, jak jsou mnozí někde jinde. Ale tyhle ty vlastnosti se mi na tomto kraji líbí.

Cítíte na Opavsku polský vliv?

My s Polskem nemáme dobré vztahy, nebo já nemám k Polákům dobrý vztah, jednak proto, že v roce '38 zabrali Poláci Těšínsko, tak jak potom zabrali Němci tady to naše pohraničí. Ale je pravdou, že tím, že jsme v Evropské unii a zjednodušily se ty cestovní a vízové formality, tak se zvýšil ten malý pohraniční styk. Jezdí tady prodávat z Polska, zase jsem viděl v Polsku naše lidi, jak tam prodávají, tak si myslím, že se ty vztahy pomalu narovnávají. Ale ten pocit té křivdy, té zrady z historie tady ještě i přetrvává dneska. U mě ano.

Je důležité v mladých lidech budovat vztah ke Slezsku a zvláště k Opavsku?

Nevím, nesčetně případů znám, kdy prostě ti mladí lidi radši odejdou do ciziny, protože tam si myslí, že mají lepší výdělek, tam si myslí, že mají lepší možnosti, mnohdy mají. Teďka v té éře globalizace se nějak zaniká ten původ, protože dneska i když si koupíš výrobek, tak ani nepoznáš, kde je vyroben, vyrobeno v EU. Vztah k regionu zaniká, nikoho nezajímá, odkud to je. Každého spíš zajímá, jestli je to dobré, jestli je tam hezky, jestli je to levné. Ale myslím si, že ti mladí lidi tím, že už od malička hodně cestujou, tak že ten vztah nemůže být takový silný, jako u té starší generace. Ale je to přirozené, protože i děti našich dětí už zase budou mít jiný vztah, možná, že se zase jednou k tomu vrátí a řeknou, ne, tady je to krásné, ale takové to své oblíbené místo, ke kterému se vážou vzpomínky, ke kterému se váže i určitá míra nostalgie, nevím, jestli se u těch mladých lidí vytváří.

Mělo by se, a případně jak, šířit povědomí o regionalismu a slezanství?

Teďka jsou ty možnosti daleko větší, existují fondy rozvoje regionu, kde přispívá i Evropská unie. A vidíme to. To není jenom Opava, to jsou všechna města. Obnovují se například vyhlídky a staré rozhledny, které už se mnohdy rozpadaly, že se věnuje námaha, úsilí, energie propagaci lokálních míst. Existuje internet, který dříve nebyl. Dneska, a to mě překvapilo, najdeš o každé vsi, která má sto obyvatel, na internetu všechno počínaje historií až po současnost. Dneska vidíme, že každý region se nějakým způsobem zviditelňuje. Jeseníky, Malá Morávka, všude jsou směrovky. Obnovuje se ta tradice, která tam byla dřív. Člověk musí chtít hledat, protože mnozí lidé znají lépe cizinu, znají lépe Chorvatsko jak Českou republiku.